

ΕΚΘΕΣΙΣ  
ΤΩΝ  
ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

ΑΠΟ

ΙΟΥΝΙΟΥ 1862 ΑΧΡΙΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1865 (1).

---

Α'.

Σειρά ἀλλεπάλληλος συνωμοσιῶν καὶ στάσεων χαρακτηρίζει τὴν τριακονταετῇ βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος, καὶ σπάνια εἶναι τὰ ἄνευ ταραχῆς τινος διελθόντα ἔτη. Εἰς οὐδεμίαν ὅμως τῶν συνωμοσιῶν ἐκείνων ἐξεδηλώθη καθαρῶς ἀντιδυναστικὸς σκοπὸς, καὶ οὐδεμία τῶν στάσεων ἔφερε τὸν χαρακτῆρα πραγματικῆς καὶ σταθερᾶς ἐθνικῆς πεποιθήσεως. Ἦσαν μᾶλλον ἔριδες πολιτικῶν φατριῶν περὶ καταλήψεως τῆς ἐξουσίας, πρὸς τὰς ὁποίας σπανίως ἔμενεν ἀδιάφορος ἡ τότε θλιβερῶς ἀναμιγνυομένη εἰς

(1) ὼδε τὸ Γ' ἔτος τοῦ Ἑθνικοῦ Ἡμερολογίου σελ. 83 καὶ Annuaire de l'Encyclopédie du XIX<sup>e</sup> siècle, ἔτη 1862, 1863, 1864, καὶ 1865, ἄρθρον Grèce.

τὰ ἡμέτερα πράγματα ξένη διπλωματία, καὶ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον σχεδὸν πάντοτε αἱ μεγάλαι ἐπιτόπιοι ἐπιρροαί, ὥς εἶχε πλάσει ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγών. Πόσον ὀλίγα δ' ἔχνη κατέλιπον κατόπιν αἱ ταχέως πνιγόμεναι αὗται ταραχαὶ ἐφάνη μάλιστα κατὰ τὸ 1854, ὅτε τὸ ἔθνος περιστοιχίσει δι' ἐνθουσιώδους ἀγάπης τὸν ἡγεμόνα καὶ συνεμερίσθη τὰς δοκιμασίας τοῦ ἀπειλουμένου θρόνου.

Ἡ μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ λαοῦ πάλη ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τοῦ 1859, ἀφ' οὔτου δηλαδή ἡ φιλοδοξία πολιτικῶν τινῶν ἀνδρῶν, ἐπιζητοῦσα πανταχοῦ νέα ὄπλα καὶ νέους συμμάχους, ἔρριψεν εἰς τὴν παλαιστραν ἀκμαίαν, ἰσχυρὰν καὶ ἐπίφοβον δύναμιν, τὴν νεολαίαν. Οἱ νέοι ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς φυσικῆς εἰς τὴν αὐτῶν ἡλικίαν ζέσεως καὶ τόλμης, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν, θερμαινόμενοι ἐν τῇ πάλῃ, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν εὐρυτάτας διαστάσεις. Ὁ βραδέως ἀποφασίζων καὶ βραδύτερα ἐνεργῶν μονάρχης παρέστη ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸ θερμουργὸν αὐτῶν πνεῦμα ὡς ἐνσάρκωσις τῆς στασιμότητος, ὡς πνευματικὴ ἀντλία τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ ἐκθρόνισις δὲν ἐτρόμαζεν αὐτοὺς, διότι αὐτοὶ δὲν εἶχον δοκιμάσει τὰ δεινὰ τῆς ἀναρχίας, ὡς οἱ πατέρες των, καὶ ἠγνόουν πόσοι λανθάνοντες κίνδυνοι ἔγκεινται ἐν πάσῃ ἀνατροπῇ. ἤρχισαν λοιπὸν νὰ προσβάλλωσι θανάσιμα τὸν θρόνον εἴτε πληροῦντες τὸν τύπον ἐμπρηστικῶν ἄρθρων, εἴτε διαδηλώσεις ὀργανίζοντες ἐν ταῖς ἀγυαῖς. Ὁ φανατισμὸς αὐτῶν ἐπωφελεῖτο ἐκ πάντων δεξιῶς, καὶ τῆς ἀτυχοῦς τοῦ 1854 ἀποπείρας καὶ τῶν μεγάλων ἐν Ἰταλίᾳ συμβάντων καὶ τῆς μυθώδους φήμης τοῦ Γαριβάλδη καὶ τοῦ πάντοτε νεαροῦ κλέους τοῦ Κανάρη, σκιάσαντος τὰς πρώτας τῆς νέας γενεᾶς ἐνεργείας. Ὁ στρατὸς, ἐν ᾧ τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον ἦσαν φιλόδοξοι καὶ ἀνυπόμονοι νέοι ἀξιωματικοί,

συνεμερίσθη μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰς διαδιδομένας ιδέας, καὶ μέγα μέρος αὐτοῦ ἠδελφώθη μετὰ τῶν σπουδαζόντων ὁμηλικῶν. Ἡ ἀνακαλυφθεῖσα συνωμοσία τοῦ Μαΐου ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πράξις τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὀργανισθέντος δράματος· ἡ στάσις τοῦ Ναυπλίου ἡ δευτέρα. Ἡ στάσις αὕτη, καίτοι τολμηρῶς καταπνιγεῖσα, κατέδειξεν οὐχ ἥττον πόσον ταχέως εἶχεν ἐξαφανισθῇ ἡ δημοτικότητα τοῦ Ὄθωνος, καὶ πόσον εὐρωτιῶν εἶχε καταστῇ προώρως ὁ τριακονταετῆς μόλις θρόνος. Ἡ ἡμίσεια Ἑλλάς συνεμερίσθη αὐτὴν, καὶ τὸ Πανελλήνιον τὴν ἐπεδοκίμασεν.

Δυστυχῶς εἰς καὶ μόνος ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ κινδύνου· καὶ ὁ εἰς ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ Ὄθων. Ἀπέδωκεν εἰς ἰδίαν δύναμιν ὅ,τι κατὰ μέρος ὠφείλετο εἰς τὴν τύχην. Ἐπίστευσεν εἰς ὀριστικὴν καὶ ἀνεπανόρθωτον ἥτταν τῶν κατ' αὐτοῦ ἐργαζομένων, καὶ δὲν ἐνόησεν ὅτι τῆς στάσεως ἡ ἀποτυχία ἔπρεπε μόνον καὶ μόνον ν' ἀποδοθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν δεξιότητα καὶ τὸ θάρρος τῆς τότε κυβερνήσεως, πολλῷ ὅμως μᾶλλον εἰς τὴν ἑλλειψιν ἀνωτέρας τινὸς διευθύνσεως τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων, εἰς τὸ μὴ ὁμόχρονον αὐτῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἀναποφάσιστον καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν πλείστων ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ πενθίμου δράματος. Δύο ὁδοὶ ὑπῆρχον ἀνοικταὶ ἐνώπιόν του, ἢ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τοῦ τρόμου, ὃν εἶχεν ἐμπνεύσει, καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς βίας, ἐμμένων ἀπαρασαλεύτως εἰς τὸ ἀντιδραστικὸν σύστημα, ὅπερ εἶχε παραδεχθῇ, ἢ νὰ υἱοθετήσῃ εἰλικρινῶς τὰς τολμηροτέρας τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀξιώσεις καὶ νὰ συνταυτισθῇ, εἰ δυνατόν, μετ' αὐτῆς. Οὔτε τὸ ἐν ἐτόλμησεν, οὔτε τὸ ἄλλο. Ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ κατευνάσῃ τὴν ἐξηγριωμένην κοινὴν γνώμην δι' ἰσχυρῶν τινῶν καὶ δειλῶς μεμετρημένων παρα-



χωρήσεων. Ἐθυσίασε τὸ ὑπουργεῖον Μιαούλη, ἀλλ' ἐσχημάτισε τὸ ὑπουργεῖον Κολοκοτρώνη, ἀντικαταστήσας λειτουργοὺς πιστοὺς καὶ δραστηρίους δι' ἀνδρῶν ἢ μικρᾶς ἀξίας ἢ ἥκιστα δημοφιλῶν. Ἄλλως τε ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ ἦτο καὶ ὑπὸ ἄλλην ἀκόμῃ ἔποψιν λίαν ἀτυχῆς· ὁ στρατηγὸς Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἦτο πρὸ ἐτῶν βασιλικὸς ἱπποστασιάρχης. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος κατηγορεῖτο κυρίως ὡς συγκεντροῦσα εἰς ἑαυτὴν καὶ τὰς ἐλαχίστας τῆς διοικήσεως λεπτομερείας καὶ κυβερνῶσα ἀντισυνταγματικῶς διὰ καμαρίλλας, ἀντὶ ν' ἀποσοβηθῇ παντὶ σθένει ἡ ὀλεθρία αὕτη κατηγορία, ἡ ἐξουσία παρεδόθη εἰς ἓνα τῶν οἰκειότερων καὶ μᾶλλον κατηγορηθέντων αὐλικῶν. Πλὴν τοῦ σχηματισμοῦ νέου ὑπουργείου, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ προσπαθήσῃ καὶ δι' ἄλλων μέσων νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ἑαυτὸν τὰς ψυχρανθείσας καρδίας τῶν ὑπηκόων. Αἱ βουλαιὶ συνεκλήθησαν εἰς Ἀθήνας ἐκτάκτως διὰ νὰ ψηφισθῇ ὁ πολυπόθητος περὶ ἐθνοφυλακῆς νόμος. Ἐμμέσως δ' ἤρχισε νὰ διαδίδηται ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἐθνικὸς ἐξοπλισμὸς ἦτον ἀναγκαῖος δι' ἐπικειμένην ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀναστάτῳσιν· καὶ τρώντι, ὅπως δοθῇ ἄλλη τις διεύθυνσις εἰς τὰ πνεύματα καὶ ἐλπίς μεγάλου μέλλοντος καταστήσῃ ἀνεκτοτέρας τὰς προσκαίρους ἐλεεινότητας, ἡ βασιλεία ἐνήργησε συνεννόησίν τινα μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ φιλελευθέρων καὶ ιδίως τοῦ Γαριβάλδου καὶ μυστικῶν ἐπελήφθη διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἡγεμόνων τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μοντενέγρου.

Αἱ συνεδριάσεις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων οὐδὲν ἔσχον τὸ λίαν ἀξιοσημεῖωτον. Ὁ βουλευτὴς Αἰγίου Μεσσηνέζης, ἐπερωτήσας γενναίως τὸ ὑπουργεῖον περὶ τῆς Ναυπλιακῆς στάσεως, εἶδε καταπνιγομένην τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν γενικὴν τῆς βουλῆς ἀποδοκιμασίαν. Εὐτυχέστερος ὑπῆρξεν ἐν τῇ γε-

ρουσία ὁ Κ. Βούλγαρης. Τὸ θάρρος καὶ ἡ παρρησία, μεθ' ἧς κατέδειξε τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν καὶ ἐστηλίτευσε τὴν κυβερνητικὴν πορείαν, ἐφείλκυσε τῆς θερμουργοῦ νεολαίας τὰς συμπαθείας καὶ τὸν κατέστησεν ἐλπίδα καὶ κέντρον τῶν μελλουσῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν. Δημοτικὸν ὅμως κατέστησεν ἔτι μᾶλλον τὸν Κ. Βούλγαρην ἢ μετὰ τινά καιρὸν δι' αὐτοῦ παρουσιασθεῖσα καὶ ὑποστηριχθεῖσα ἐν τῇ γερουσίᾳ ἀναφορὰ ὁμογενῶν τινῶν τοῦ Γαλαζίου, οἱ ὅποιοι διὰ δριμυτάτου ὕφους ἐξήλεγχον τοῦ ἰσχύοντος κυβερνητικοῦ συστήματος τὰς παρανομίας. Ὁ τέως δημοφιλέστατος γερουσιαστὴς Χρηστίδης, πολεμήσας ἐν τῇ συνεδριάσει ἐκείνῃ τὰς ὑπερβολικὰς τοῦ Κ. Βούλγαρη ἀξιώσεις, καὶ προτείνας συμβιβαστικὸν τι μέτρον, κατηγορήθη ὡς χλιαρὸς καὶ μέτριος πατριώτης, καὶ εὐρέθη ἔκτοτε εἰς διάστασιν μετὰ τῆς ἄκρας ἀντιπολιτεύσεως. Τὴν κατ' αὐτοῦ διεγερθεῖσαν δυσπιστίαν δὲν ἴσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ οὐδ' ἡ περὶ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν συζήτησις, καθ' ἣν ἐπρωταγωνίστησεν, ἀναγκάσας τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Ἡλιόπουλον ν' ἀνακαλέσῃ τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ἔγγραφον, προσβάλων ῥητὸν ἄρθρον τοῦ Συντάγματος καὶ τοὺς ἀγράφους νόμους τῆς ἠθικῆς.

Ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, πάσας αὐτῆς τὰς ἐλπίδας ἐστήριζεν ἡ νεολαία ἐπὶ τοῦ Κ. Βούλγαρη καὶ μετ' αὐτοῦ ἤρχισε νὰ συνεννοῇται περὶ δευτέρας ἐπαναστάσεως, ἐνθαρρυνομένη ἀπὸ τὴν ἀπίστευτον δειλίαν καὶ ἀδράνειαν τοῦ ὑπουργείου Κολοκοτρώνη. Ἐπίμονος, φιλόδοξος, ἀποφασιστικὸς, ἐπιτόπιον βαρύτητα ἔχων, ὁ Κ. Βούλγαρης εἶχε τὰ παιτούμενα προσόντα, ὅπως φέρῃ εἰς πέρας ἐπιχείρησιν μεγάλην μὲν τὴν ἐπιβολὴν, μικρὰς ὅμως ἐν τῇ ἐκτελέσει παρουσιάζουσαν δυσχερείας· διότι ἤδη τὰ πνεύματα καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις



καὶ πανταχοῦ, ὅπου Ἑλληνικαὶ κοινότητες ὑπῆρχον, παρασκευασθέντα μάλιστα ὑπὸ τῆς δημοσιογραφίας, ἦσαν ἔτοιμα ν' ἀσπασθῶσιν οἷαν δὴποτε μεταβολὴν, τοῦ δὲ στρατοῦ τὰ ἐννέα δέκατα τοῦλάχιστον ἦσαν ἐνδομύχως συνωμόται· τῶν τριῶν θυμάτων τῆς Κύθνου αἱ εἰκόνες ἐπωλοῦντο ἀνὰ μυριάδας δημοσίᾳ, ἐνῶ οἱ φονεῖς αὐτῶν δὲν ἐτόλμων οὐδαμοῦ νὰ δειχθῶσι, χωρὶς νὰ ἐξεγείρῳσιν ἐναντίον αὐτῶν τὸν λαόν, καὶ οἱ εἰς τὰ ξένα περιφερόμενοι πολιτικοὶ ἐξόριστοι πανταχοῦ εὑρισκον θερμὴν συμπάθειαν καὶ ἀγάπην.

Ὁ Κ. Βούλγαρης ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν νέας συνωμοσίας, καὶ τῇ μεσολαβήσει τῆς νεολαίας κατωρθώθη μία συνεννόησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θ. Γρίβα καὶ τοῦ Β. Ρούφου. Ὁ μὲν, διάσημος τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως στρατηγός, εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἐπιρροὴν παρὰ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· ὁ δὲ δεύτερος ἦτον ὁ ἐπισημότερος τῶν προϋχόντων τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐφημίζετο ὡς ἀγαθὸς καὶ τίμιος πατριώτης. Ἄμα ὡς οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες συνεδέθησαν μετὰ τοῦ Κ. Βούλγαρη, ἡ ἔκβασις τοῦ ἔργου δὲν ἦτο πλέον ἀμφίβολος. Κατὰλληλος μόνον εὐκαιρία πρὸς ἔκρηξιν ἔλειπε, καὶ τοιαύτην δὲν ἤργησε νὰ παράσχη ὁ κακὸς τοῦ Ὄθωνος δαίμων. Ἐνῶ πανταχόθεν κατηγγέλλετο ἡ παρασκευὴ νέας συνωμοσίας, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, κολακευόμενοι ὑπὸ τῆς ἀπατηλῆς ἐλπίδος ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν ἤθελεν ἀναθερμάνει τὴν ψυχρανθεῖσαν τοῦ λαοῦ ἀγάπην. Μόλις ἡ εἶδησις τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους διεδόθη, καὶ ὁ Γρίβας (4 Ὀκτ. 1862) ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀχαρνανίᾳ. Εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀνταπεκρίθησαν αἱ Πάτραι, ὅπου προσωρινὴ κυβέρνησις συνέστη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ρούφου, τὸ Αἴγιον, τὸ Μεσολόγγιον, ἡ Ναύπακτος, ἡ Κόριν-

θος, ἡ Τρίπολις. Ὁ ἀτυχὴς ἡγεμὼν, εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ κινδύνου ὑπὸ τοῦ πρὸς αὐτὸν σταλέντος ὑπουργοῦ Χατζίσκου, ἠθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν· ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἡ ἐπανάστασις εἶχε τελεσθῇ πρὸ 24 ὥρῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸ διπλωματικὸν σῶμα συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀπόφασιν καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἑλλάδος.

## Β΄.

Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπανάστασις ἐτελέσθη πανηγυρικῇ καὶ ἀναίμακτος· διότι ἤδη ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὴν συνωμοσίαν· ἡ δὲ κυβέρνησις οὐδὲ τὴν δύναμιν οὐδὲ τὴν θέλησιν εἶχε νὰ μεταχειρισθῇ τὰς ὀλίγας αὐτῆς ἀσθενεῖς δυνάμεις. Τὴν νύκτα τῆς 10 Ὀκτωβρίου, τοῦ συνθήματος δοθέντος εἰς τὰς 9 μ. μ., ἡ διλοχία τῶν πυροσβεστῶν, τὸ πυροβολικὸν, τὸ ἱππικὸν, καὶ τέλος τὰ δύο τάγματα τοῦ πεζικοῦ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀνεφώνησαν ἀλληλοδιαδόχως Ζήτω τὸ ἔθνος! καὶ συνῆλθον εἰς τὴν πρὸ τοῦ στρατῶνος τοῦ πυροβολικοῦ πλατεῖαν, ὅπου κατ' ὀλίγον συνέρρευσε καὶ πλῆθος λαοῦ. Ἐκεῖ συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ε. Δεληγεώργη τὸ περὶ ἐκθρονισμοῦ τοῦ Ὄθωνος καὶ περὶ συγκαλέσεως Ἐθνικῆς Συνελεύσεως εἰς Ἀθήνας ψήφισμα, καὶ συνέστη ὑπὸ τῶν διαφόρων σωματάρχων τριμελὲς κυβέρνησις ἐκ τῶν ΚΚ. Δ. Βούλγαρη, Κ. Κανάρη καὶ Β. Ρούφου. Ἐκ τῶν τριῶν κυβερνητῶν εἰς μὲν, ὁ Ρούφος, ἦτον ἀπὼν, εἰς, ὁ Κανάρης, ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ· ὥστε πράγματι ὁ Κ. Βούλγαρης εὗρέθη μονοκράτωρ. Ὑπὸ τοιαύτης περιβεβλημένος ἐξουσίας, δὲν ἐδίστασε τὴν πρωΐαν τῆς ἐπι-

ούσης νὰ προβῇ μόνος ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς γερουσίας εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐξῆς ὑπουργείου.

|                   |                  |                 |
|-------------------|------------------|-----------------|
| Θ. Ζαήμης,        | ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν | Ἑσωτερικῶν,     |
| Α. Διαμαντόπουλος | » » »            | Ἐξωτερικῶν,     |
| Δ. Μαυρομιχάλης   | » » »            | Στρατιωτικῶν,   |
| Τάτσης Μαγγίνας   | » » »            | Οἰκονομικῶν,    |
| Α. Κουμουνδοῦρος  | » » »            | Δικαιοσύνης,    |
| Δ. Καλλιφορνᾶς    | » » »            | Ναυτικῶν,       |
| Ἐ. Δεληγεώργης    | » » »            | Παιδείας,       |
| Β. Νικολόπουλος   | » » »            | Ἐκκλησιαστικῶν. |

Σώφρονα ὑπῆρξαν τα πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως βήματα, καὶ ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώτων ἡμερῶν προοιωνίζετο τὰ ἄριστα. Ὁ φοιτητὰὶ τοῦ Πανεπιστημίου, αὐτοσχέδιοι γενόμενοι ἐθνοφύλακες, ἐφρούρησαν ἀξιεπαίνως τὴν δημοσίαν τάξιν· ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐμπορικῇ τάξιν ἐν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι ἀνεκούφισε γενναίως τὰς ἀνάγκας τοῦ ταμείου· ἡ ξένη διπλωματία παρεδέχθη σιωπηλῶς τὰ γεγονότα· καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἀνεγνώρισαν τὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐθαιρέτως πως συστηθεῖσαν κυβέρνησιν καθ' ἧς οὐδεὶς εἶχε πλέον τὴν δύναμιν νὰ ἐξεγερθῇ, ἀφοῦ ὁ μὲν Κανάρης ἐδέχθη ἐν αὐτῇ θέσιν, τὸν δὲ Γρίβαν ἀφῆρπασεν ἐν Μεσολογγίῳ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὁ θάνατος, καὶ τὸν Χρηστίδην ἀπεμάκρυνε τῆς Ἑλλάδος ἐπιτηδεύως ὑποκινηθεῖσα ὀχλαγωγία.

Ἄμα ὁ ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς ἐνθουσιασμὸς ἔπαυσε, τὸ ἔθνος, τρέμον τὴν ἀδηλότητα τοῦ μέλλοντος, ἐσκέφθη περὶ πληρώσεως τοῦ κενωθέντος θρόνου. Δικαίως ἢ ἀδίκως ἡ Ἀγγλία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ μᾶλλον συνεργήσασα εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Ὄθωνος δυνάμις.



ἀπὸ αὐτὴν καὶ μόνην ἐνόμιζον οἱ ἐν Ἑλλάδι ὅτι ἐξηρτῶντο αἱ τύχαι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τινες μάλιστα διέβλεπον ἔκτοτε ὡς ἐνδεχομένην τὴν ποθητὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Καὶ λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐστράφησαν τὰ ὄμματα τοῦ ἔθνους, καὶ ὁ δευτερότοκος υἱὸς τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας Ἀλφρέδος ἐφέρετο διὰ πάντων τῶν στομάτων ὡς κατάλληλος βασιλεὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν συστηθέντες ἐν Ἀθήναις πολιτικοὶ σύλλογοι καὶ ἰδίως ὁ τοῦ Ῥήγα Φερράιου, περιλαμβάνων τὸ ἄνθος τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας, ἐσυστηματοποίησαν καὶ διεύθυναν τὰς ἀορίστους ταύτας τῆς κοινῆς γνώμης τάσεις, ὠργάνισαν διαδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ Ἀλφρέδου καὶ ἐβίβασαν τὴν κυβέρνησιν ν' ἀφαιρέσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, εἰς ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀνατεθῆ, καὶ νὰ τὸ ἀναθέσῃ εὐθὺς εἰς τὸν λαὸν διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἥτις παμψηφεὶ σχεδὸν ἀνέδειξεν ἡγεμόνα τὸν Ἀλφρέδον, λαβόντα ψήφους 230,016. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ ἀκόμῃ γνωσθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας, αἱ τρεῖς προστατίδες δυνάμεις συνεφώνησαν νὰ ἀνανεώσωσι τὸ ἄρθρον τῆς περὶ Ἑλλάδος Λονδινείου συνθήκης, δι' οὗ τὰ μέλη τῶν βασιλευσῶν αὐτῶν οἰκογενειῶν ἀπεκλείοντο τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, καὶ ἡ διάψευσις αὕτη τῶν ἐθνικῶν προσδοκιῶν ἀνεκοινώθη ἐπισήμως εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὀρισθεῖσα πρὸς ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως ἡμέρα ἔφθασε, καὶ τῇ 10 Δεκεμβρίου 1862 οἱ παρευρεθέντες πληρεξούσιοι ὠρκίσθησαν δημοτελῶς ἐν Ἀθήναις. Ἐκτὸς τῶν πληρεξουσίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶχεν ὀρισθῇ διπλάσιος τοῦ τῶν βουλευτῶν, ἡ κυβέρνησις εἶχε παραχωρήσει γενναίως τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ ὑπηκόους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ

ἐποιήσαντο ἔντιμον αὐτοῦ χρῆσιν. Τὰ σωματεῖα κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον ἀποκλεισθῆ, ἀργότερα ὅμως καὶ πληρεξούσιοι αὐτῶν ἐγένοντο δεκτοὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀντιπροσωπείᾳ. Μέγας ἦτον λοιπὸν ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν πληρεξουσίων, καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν νέοι, θερμοὶ, ἄπειροι τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων, στρατιωτικοὶ, πρώτην φορὰν ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα· φυσικὸν ἦτον, ἐκ τοιούτων στοιχείων συγκειμένη ἡ συνέλευσις, τεθολωμένην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παραστήσῃ ὄψιν, σφοδρὰς συγκρούσεις παθῶν, βιαίας ἔριδας, συνεδριάσεις βραδύτατα βαινούσας καὶ συχνάκις διακοπτομένας. Ἡ ἐξέλεγχις τῶν ἐκλογῶν ἤργησεν ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν, καὶ μόλις περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου εὐρέθη νομίμως κατηρτισμένη ἡ συνέλευσις. Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος εἶχε δεξιῶς ἐπωφεληθῇ ὁ Κ. Βούλγαρης, ὅπως προσκτῇ νέους φίλους καὶ ἀσφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν πλειονοψηφίαν. Ὅταν δὲ τῇ 21 Ἰανουαρίου 1863 παρουσιάσθῃ ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καὶ κατέθεσε τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἀπολογηθεὶς διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐπὶ τριμηνίαν διεχειρίσθῃ αὐτὴν, ἦτον ἐκ προοιμίων βέβαιος ὅτι εἰς αὐτὸν ἤθελεν ἀνατεθῆ καὶ πάλιν ἡ κυβέρνησις· καὶ τῶντι ἡ τῇ 30 Ἰανουαρίου γενομένη ἐκλογὴ νέας τριμελοῦς κυβερνήσεως ἀνέδειξεν αὐτὸς κυβερνήτας τὸν Βούλγαρην, τὸν Ροῦφον, τὸν Κανάρην· τὸν τελευταῖον ὅμως μόνον ἐν δευτέρᾳ ψηφοφορίᾳ· ὥστε, θεωρήσας ἑαυτὸν προσβεβλημένον, παρητήθη· καὶ μόλις ἐπείσθη ν' ἀνακαλέσῃ τὴν αὐτοῦ παραίτησιν, ὅτε ἡ συνέλευσις ἐπισήμως τὸν παρεκάλεσε νὰ πράξῃ τοῦτο, ἐπικαλεσθεῖσα τὴν αὐτοῦ φιλοπατρίαν.

Ἡ ἐν τῇ συνελεύσει μορφωθείσα ἀντίπαλος τοῦ Βούλγαρη μερίς, ὡς κύριον ἑαυτῆς ἀντιπρόσωπον διὰ τὴν κυβέρνησιν εἶχε παρουσιάσει τὸν Δ. Γρίβαν, 58 λαβόντα ψήφους. Ὁ Κύριος



Δ. Γρίβας, καίτοι ἀργότερα ἐντελῶς ἀντιθέτους ἀσπασθεὶς ἀρχὰς, διέψευσεν ἐν μέρει τὰς ἐπ' αὐτοῦ στηριχθείσας ἐλπίδας τῶν φίλων τῆς τάξεως, εἶναι ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν ἐπὶ μεσοβασιλείας πολιτείαν αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1854 εἶχεν ἀγωνισθῇ ἡρωϊκῶς ἐν Ἡπείρῳ· κατὰ δὲ τὴν Ναυπλιακὴν στάσιν εἶχεν ἐφελκύσει καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀκόμη τὸν ἔπαινον διὰ τῆς συνέσεως καὶ τοῦ θάρρους αὐτοῦ. Παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχε κληρονομήσει ἀποκλειστικὴν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἐπιρροήν· ὁ ἴδιος δὲ εἶχεν ἀποκτήσει πλείστας ἐν τῷ στρατῷ συμπαθείας, καὶ μεγάλη μερίς αὐτοῦ ὑπήκουεν εἰς τὰς αὐτοῦ θελήσεις. Μετριοπαθὴς καὶ συμβιβαστικὸς φανεὶς πλέον παντὸς ἄλλου ἐπαναστάτου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, συνεκέντρωσεν ἐν τῇ συνελεύσει περὶ ἑαυτὸν ἰσχυρὰν συντηρητικὴν μερίδα. Οἱ περὶ τὸν Γρίβαν πληρεξούσιοι, εἴτε διότι κατεῖχον τὰ ὑψηλότερα βάρη τῆς συνελεύσεως, εἴτε διότι κατήγοντο ἐκ τῶν ὀρεινῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἐκαλοῦντο κοινῶς ὀρεινοί· ἐξ ἀντιθέσεως δὲ πρὸς αὐτοὺς πεδινοὶ οἱ περὶ τὸν Κ. Βούλγαρην.

Πρώτη φροντὶς τῆς τριμελοῦς κυβερνήσεως, ἅμα καὶ αὐθις ἐκλεχθείσης, ὑπῆρξεν ἡ μόρφωσις ὑπουργείου· διότι τὸ σχηματισθὲν κατὰ τὴν 11 Ὀκτωβρίου εἶχε πρὸ ἡμερῶν παραιτηθῇ. Ἡμέρας ὅμως ὅλας συνεζήτουν οἱ κυβερνήται, καὶ κάμμία συμφωνία δὲν ἦτο δυνατὴ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα. Ὁ Βούλγαρης ἐπέμενε νὰ διατηρήσῃ τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον· ὁ Κ. Ροῦφος ἤθελε μερικὴν τροποποίησιν αὐτοῦ, καὶ ῥιζικὴν ὁ Κανάρης. Ἐπὶ τέλους πᾶσα φιλικὴ συνεννόησις κατέστη ἀδύνατος· καὶ ὁ μὲν Βούλγαρης, ὁμοφρονοῦντα ἔχων τὸν Ροῦφον, προέβη μόνος εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑπουργείου, ὁ δὲ Κανάρης, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν συνέλευσιν, παρητήθη, ἐκθέσας διαφόρους λόγους, δι' οὓς ἀδύνατον ἐφρόνει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἔτι ὑπηρετῶν, καὶ κα-



τηγόρησε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Βούλγαρη, ὅστις πάλιν ἀντικατηγόρησε τὸν Κανάρην καὶ διεκήρυξεν ἐπὶ τέλους ὅτι, καὶ μόνος ἂν μείνῃ, θέλει πράξει ὅ,τι δεῖ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Ἑλλάδος. « Αὐταὶ αἱ λέξεις προδίδουσι τὸν δικτάτορα! » ἀπήντησεν εὐγλωττος ὀρεινὸς ῥήτωρ, ἐρμηνεύων τὴν κοινὴν ὑπόνοιαν· καὶ ἡ συνέλευσις διελύθη ἐν μέσῳ γενικῆς ἀνησυχίας καὶ φόβου, τῶν περὶ τὸν Βούλγαρην χαιρόντων ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ τῶν ὀρεινῶν μελετώντων ἐκδίκησιν. Ὁ τολμηρὸς Γρίβας δὲν ἐδίστασεν ἐπὶ στιγμὴν· ἀπεφάσισε νὰ ἐκκαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως εἰς τὰς ἀγυῖας, καὶ συνεννοήθη ἀμέσως μετὰ τῶν πρὸς αὐτὸν συμπαθόντων σωμάτων τοῦ στρατοῦ. Τὴν δ' αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, τὴν νύκτα τῆς 8 Φεβρουαρίου, μέρος τι πεζικοῦ, τὸ ἵππικόν, καὶ τῶν πυροσβεστῶν ἡ διλοχία ἐστασίασαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βούλγαρη, πρὸς ἣν διέμενον πιστὰ μόνον τὸ δι' ἐκτάκτων στρατολογιῶν αὐξηθὲν ὑπερμέτρως πεζικὸν τάγμα τοῦ Λεωτσάκου καὶ ἡ χωροφυλακή. Τὸ πυροβολικὸν διέμενεν οὐδέτερον· ἀλλὰ διδόμενα ὑπῆρχον ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε συνεννόησις μετὰ τοῦ Γρίβα. Ἡ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Π. Κορωναίου μόλις μορφωθεῖσα ἐθνοφυλακὴ περιωρίζετο νὰ φρουρῇ τὴν πόλιν, ἀγρύπνως περιπολοῦσα, καὶ νὰ περιμένῃ τῆς Συνελεύσεως τὴν ἀπόφασιν. Ἡ νύξ διῆλθεν ἀνήσυχος, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίας τινὸς συγκρούσεως, ἀφοῦ ὀρεινοὶ τινες ἀξιωματικοὶ, προσπαθήσαντες νὰ συλλάβωσι διὰ στρατηγήματος τὸν Βούλγαρην ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἀπέτυχον.

Τὸ πρωῒ τῆς ἐπιούσης τὰ μὲν ὀρεινὰ σώματα εὐρέθησαν κατέχοντα τὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ, τὰ δὲ πεδινὰ τὰ ἀνάκτορα. Ἡ Συνέλευσις συνῆλθε περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἐπιούσης· καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ συζήτησις

περιωρίσθη μόνον εἰς μανιώδεις ἔριδας καὶ ἐπικινδύνους ἀντεγκλήσεις· ἀλλ' ὅτε περὶ τὸ ἐσπέρας ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κανάρη ἐναπολειπομένων κυβερνητῶν, ὁ Ροῦφος, παρητήθη ἐπίσης, ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισεν ἀσυζητητὶ τὴν μὲν τριμελῆ κυβέρνησιν νὰ κηρύξῃ καταλελυμένην, τὴν δ' ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ν' ἀναθέσῃ προσωρινῶς εἰς τὸν πρόεδρον αὐτῆς Ζ. Βάλβην, καὶ νὰ διατάξῃ δι' ἐπιτροπῆς τὰ στασιάσαντα σώματα νὰ ἀπέλθωσιν ἐν εἰρήνῃ εἰς τοὺς στρατῶνάς των. Τοιοῦτο τέλος ἔλαβεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη, ἣν ἀντικατέστησε τὴν ἐπομένην ἐν μετριοπαθὲς ὑπουργεῖον ὑπὸ πρόεδρον τὸν ἀμερόληπτον Ζ. Βάλβην.

Βεβαίως ἡ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς ἀπάσας τῆς ἐποχῆς τὰς ἀξιώσεις· ἀφῆκε νὰ ψυχρανθῇ τῶν πρώτων ἡμερῶν ὁ ζῆλος ἐπὶ ματαίῳ, χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῇ καμμία σωτήριος καὶ ριζικὴ μεταρρύθμισις. Ἀντὶ νὰ ἐπιφέρῃ σπουδαίας καὶ πραγματικὰς ἐλαττώσεις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καταντήσαντα ἐλεεινὸν μισθολόγιον κηφίνων ἐπὶ Ὄθωνος, ἐκορύφωσε τὴν σπατάλην, δαπανήσασα ἐντὸς τριῶν μηνῶν 9 ἑκατομμύρια τακτικῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν πανταχόσε ὁμογενῶν τὰς πλουσίας συνεισφορὰς διὰ προβιθασμῶν πολυπληθῶν καὶ παρανόμων· διεφθάρη τὸ πνεῦμα τοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ πειθαρχία παρέλυσεν. Οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς ὑπηρεσίας περιῆλθον εἰς ἀποσύνθεσιν, τῆς ἀπειρίας ἢ καὶ τῆς ἀνικανότητος ἐκπορθησάσης ἐπαναστατικῷ δικαιώματι τὰς σπουδαιοτέρας τῶν θέσεων. Βεβαίως ὅλα ταῦτα τὰ σφάλματα δὲν καταλογίζομεν εἰς βάρος τῶν προσώπων μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐν γένει νοσηρᾶς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ὅπωςδὴποτε ὅμως εἶχον ἐγείρει γενικὴν δυσaréσκεϊαν, ἐξαπλωθεῖσαν καὶ ἐντὸς τῆς Συνελεύσεως, καὶ κοινὴ ὑπῆρχε



πεποίθησις ὅτι δὲν ἤθελε διατηρήσει ἐπὶ πολὺ κοινοβουλευτικὴν πλειονοψηφίαν ἢ κυβέρνησις τοῦ Κ. Βούλγαρη. Ὁ τρόπος ὅμως τῆς πτώσεώς της ὑπῆρξε παράνομος καὶ καθιέρωσεν ἐλεεινὸν προηγούμενον. Τὸ κίνημα τῆς 9 Φεβρουαρίου, εἰς δὲν δικαιολογῇ τὴν 18 Ιουνίου, ἐχρησίμευσεν ὅμως τοῦλάχιστον ὡς πρόσφασις εἰς αὐτήν.

Εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρὸν τὰ πράγματα τὸ ὑπουργεῖον Βάλβη δὲν ἠδύνατο εἰ μὴ περὶ μόνην τὴν συντήρησιν τῶν κειμένων ν' ἀσχοληθῇ· καὶ ταύτην μόνην ὑπεσχέθη διὰ τοῦ προγράμματός του. Ἀμέσως μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ νέου ὑπουργείου μεγάλως ἐτάραξε τὰ πνεύματα ἢ διαδοθεῖσα φήμη ὅτι ἐκτεταμένη ἀνεκαλύφθη συνωμοσία ὑπὲρ παλινορθώσεως τῆς Βαυαρικῆς δυναστείας, ἣν ἐγάλκευεν ὁ ἐν Ἀθήναις πρόξενος τῆς Βαυαρίας Μπερνάου. Τὸ ὑπουργεῖον Βάλβη δὲν ἐδίστασε νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰ ἀορίστως καὶ ἀπιθάνως φημιζόμενα, καὶ νὰ προβῇ εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Μπερνάου, τοῦ στρατηγοῦ Χατζῆ-Πέτρου καὶ ἄλλων σπουδαίων προσώπων. Ἀργὰ δὲ μόλις ἀπεδείχθη ὅτι ἐντελῶς ἀνυπόστατος ἦτον ὁ θόρυβος.

Εὐτυχῶς, ἐνῶ περὶ τοιαῦτα ἐδαπανῶντο οἱ ἐν Ἑλλάδι, ἡ ξένη διπλωματία καὶ ἰδίως ἡ Ἀγγλική, αὐτεπαγγέλτως ἀναλαβοῦσα τὴν φροντίδα ταύτην, ἡσυχολεῖτο εἰς εὐρεσιν ἡγεμόνος. Τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα, προσφερθὲν ἀλληλοδιαδόχως ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Σάξ-Κοβούργ Φερδινάνδον, πατέρα τοῦ νῦν βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας, εἰς τὸν ἡγεμονεύοντα δοῦκα τοῦ Σάξ-Κοβούργ Ἐρνέστην καὶ εἰς ἄλλους τινάς, δὲν ἐγένετο δεκτόν. Τέλος ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ νῦν βασιλέως τῆς Δανιμαρκίας Γεώργιος ἐδέχθη τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα ὑποψηφιότητα, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων ἀπὸ κοινοῦ ἐσύστησαν αὐτὸν ὡς κατάλληλον διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡγεμόνα· ὁ

τῆς Ἀγγλίας μάλιστα προσέθηκεν ὅτι, αὐτοῦ ἐκλεγομένου, θέλουσι παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς προῖξ τοῦ νέου ἡγεμόνος καὶ αἱ πρὸ πολλοῦ ἀορίστως ὑποσχόμεναι Ἰόνιοι νῆσοι. Ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις, λαβοῦσα γνῶσιν τῆς συστάσεως, ἐξελέξατο τῇ 18 Μαρτίου δι' ἐπιφημιῶν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὸν Γεώργιον Α', καὶ τριμελὲς ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Κ. Κ. Κανάρη, Ζαήμη καὶ Γρίβα ἀπεστάλη εἰς Κοπενάγκην, ἵνα προσφέρῃ πρὸς αὐτὸν τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα. Ὁ λαὸς καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρέτησε τὴν ἀγγελίαν, καὶ λησμονήσας τὰς μικρότητας καὶ τὰς ἀθλιότητας τοῦ παρόντος ἤλπισε τὸ μέλλον μέγα καὶ εὐδαιμον.

Ἡ ἐν Ἀθήναις συνελθοῦσα ἐθνικὴ Συνέλευσις διπλὴν εἶχε λάβει τὴν ἐντολὴν, νὰ ἐκλέξῃ τὸν ἡγεμόνα καὶ νὰ συντάξῃ τὸ πολίτευμα. Καὶ ὁ μὲν ἡγεμὼν ἐξελέχθη · ἀλλ' ἵνα συνταχθῇ τὸ πολίτευμα, ἀπητεῖτο νὰ ᾔῃ παρὼν καὶ ὁ ἐκλεχθεὶς ἡγεμὼν, τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν, καὶ τῶν Ἰονίων νήσων οἱ πληρεξούσιοι. Ἡ ἀναπόφευκτος αὕτη ἀργοπορία ἔσχεν, ὡς ἦτον ἐπόμενονον, δυστυχῇ ἀποτελέσματα. Ἡ παραμείνασα συντακτικὴ Συνέλευσις, ἐξελθοῦσα ὅλως διόλου τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς προορισμοῦ, μετεβλήθη εἰς σύνηθες κοινοβουλευτικὸν σῶμα, ἔπλαττε νόμους νέους, ἐτροποποιεῖ ἢ ἡκύρου τοὺς ὑπάρχοντας, ἀφήρει καὶ ἀπέδιδε βαθμοὺς καὶ συντάξεις · κυρίως ὅμως ἔπλαττε καὶ κατέστρεφε κυβερνήσεις. Δύω μεγάλοι φανατικῶς ἀντίπαλοι καὶ δυστυχῶς σχεδὸν ἰσάριθμοι φατρίαὶ ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ, οἱ Ὀρεινοὶ, ἐνδυναμωθέντες πρὸ τινος διὰ τῆς πανηγυρικῆς καθόδου τοῦ Κ. Χρηστίδου, καὶ οἱ περὶ τὸν Βούλγαρον Πεδινοί · ὁμᾶς τις πληρεξουσίων μετριοπαθεστέρων, οἱ Ἐκλεκτικοί, προστιθεμένη ὅτε μὲν τῇ μιᾷ, ὅτε δὲ τῇ ἄλλῃ φατρίᾳ, ἐταλάντευε διηνεκῶς τὴν νίκην καὶ καθίστα ἀδύνατον τὸν σχηματισμὸν



κυβερνήσεως μονομερούς. Κυρία ἀρχὴ τῶν Ἐκλεκτικῶν ἦτον ὁ σχηματισμὸς μικτῶν κυβερνήσεων · διὰ τοῦτο, ὅσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεχθῇ νέον ὑπουργεῖον, ἐψηφοφόρουν τοὺς ἡμίσεις ὑποψηφίους τῆς μιᾶς καὶ τοὺς ἡμίσεις τῆς ἄλλης πατρίας · δυστυχῶς ὁμως ἐξέλεγον οὐχὶ πάντοτε τὰ καταλληλότερα πρόσωπα, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ εὐμενέστερον πρὸς αὐτοὺς διακείμενα. Οὐδεὶς δύναται νὰ κρίνῃ ἀλάνθαστως, ἐὰν ὑπῆρξεν ἐπωφελὴς ἢ βλαβερὸς ὁ συνεχὴς αὐτὸς κυματισμὸς τῆς πλειονοψηφίας · ἡ στάσις τοῦ Ἰουνίου ὁμως ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐντελὴς μιᾶς πατρίας ὑπερίσχυσις ἤθελεν ἀναγκάσει τὴν ἀντίπαλον νὰ προσφύγῃ εἰς στρατιωτικὴν ὀχλαγωγίαν. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων πληρεξουσίων ἐσχηματίσθη ἀργότερα καὶ μία νέα ὁμάς πληρεξουσίων, ἥτις ὡς κέντρον ἀνεγνώριζε τὸν Κ. Δεληγεώργην, καὶ γενικῶς ἐπεκαλεῖτο Ἐθνικὸν Κομητᾶτον. Συνεκροτεῖτο ἐκ νέων, οἱ ὅποιοι, ἀναμιχθέντες εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ὄθωνος συνωμοσίας, εἶχον ἀποκτήσει δι' αὐτοῦ εἰδὸς τι δημοτικότητος. Ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας των ἐστεροῦντο πρακτικῶν γνώσεων καὶ πείρας · ἦσαν δὲ πλήρεις φιλοδοξίας καὶ ἑρρέπον πρὸς τὸ φιλόκαινον. Διδαχθέντες ἐπιπολαίως τὴν ἱστορίαν ξένων ἐπαναστάσεων εἰς τὰ σχολεῖα, ὠνειρεύοντο ἐν τῇ μικρᾷ Ἑλλάδι τὴν ἀπομίμησιν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐπαναστατικῶν σκηνῶν, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἐθεώρει ἑαυτὸν τοῦλάχιστον Κρόμβελ ἢ Δάντωνα · ὅργανά τινα τοῦ τύπου, διευθυνόμενα ὑπ' αὐτῶν, διέσπειρον ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰς ἀνατρεπτικὰς ταύτας ιδέας καὶ ἐξήγειρόν τὰ πνεύματα · κατ' αὐτοὺς διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε νὰ βαπτισθῇ εἰς αἷμα (1), οἱ ἄνθρωποι τοῦ παρελθόντος, οἱ Ὀθωνισταὶ νὰ ἐκλίπωσιν ἀνεπιστρεπτὶ ἐκ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς,

(1) « Ἐπανάστασις ἄνευ αἵματος εἶναι μάχη ἄνευ νεκρῶν, εἶναι μουσικὴ ἄνευ ἁρμονίας. » Παράρτημα Μέλλοντος Ἀνατολῆς.

καὶ ἡ ἐξουσία νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν νέαν γενεάν. Τοιαῦτα φρονῶντες, κατεφέροντο λυσσωδῶς κατὰ τῆς μερίδος τῶν Ὀρεινῶν καὶ ἰδίως τοῦ Γρίβα, ὃν ἐθεώρουν ὡς προστάτην καὶ σωτῆρα τῶν Ὀθωνιστῶν. Μετὰ τοῦ Βούλγαρη συνεφώνουν εἰς τὰ πλεῖστα, καὶ τὸ ἐθνικὸν Κομητᾶτον ἐν τῇ Συνελεύσει δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐν γένει ὡς ἡ προφυλακὴ τῶν Πεδινῶν.

Οὕτως ἐπλάσθησαν καὶ αὐτῶ κατεστράφησαν τὰ ὑπουργεῖα Ζ. Βάλβη (1) καὶ Δ. Κυριακοῦ (2), τὸ ἐν τοῦ ἄλλου βραχυβιώτερον. Μετ' αὐτὰ ἐσχηματίσθη τὸ ὑπουργεῖον Ρούφου (3), ἐν ᾧ οἱ μὲν Ὀρεινοὶ ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τοῦ προέδρου Ρούφου, τοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ Θ. Δελιγιάννη, τοῦ Δ. Καλλιφορνᾶ καὶ τοῦ Μιλτ. Κανάρη· οἱ δὲ Πεδινοὶ ὑπὸ τοῦ Α. Λόντου, τοῦ Ι. Βότσαρη καὶ τοῦ Πλατῆ. Ὅτε δὲ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Λόντος, βαρυνθεὶς τὰς ὑπερβολικὰς τῶν συντρόφων του ἀξιώσεις, συνετάχθη μετὰ τῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ὀρεινῶν, ἡ κυβέρνησις εὐρέθη σχεδὸν μονομερῶς ἐσχηματισμένη. Ἡ ἀντίπαλος ὁμῶς μερίς, βλέπουσα ὅτι ἡ ἐξουσία διέφευγεν ἐντελῶς τῶν χειρῶν της, ἀπεφάσισε νὰ μετρήσῃ καὶ τελευταίαν φορὰν τὰς δυνάμεις της ἐν τῇ Συνελεύσει, ὠφεληθεῖσα ἀπὸ διακοίνωσιν τινὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας περὶ ἀκολασίας στρατιωτῶν τινων, καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ρίψῃ τὸ ὑπουργεῖον. Καὶ λοιπὸν οἱ τολμηρότεροι ῥήτορες τῆς μερίδος ἐπετέθησαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως· κατηγόρησαν τὴν πλειονότητά του ὡς φατριάζουσαν καὶ διεγείρουσαν ἐξεπίτηδες ἀταξίας καὶ παρανομοῦσαν. Τοῦ Κ. Κουμουνδούρου ὁμῶς πειστικῶς ἀπολογηθέντος καὶ ὑπὲρ τῶν συναδέλφων του καὶ μετὰ θάρρους ἀποκρούσαντος τὰς

(1) 11 Φεβρουαρίου 1863.

(2) 27 Μαρτίου 1863.

(3) 29 Ἀπριλίου 1863.



κατηγορίας, ἡ περὶ ὑπουργικῆς μεταβολῆς πρότασις ἀπερρίφθη διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας. Τότε ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Βότσαρης, ὅπως κατορθωθῇ ὑπουργικὴ κρίσις, προσέφερεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς μερίδος του καὶ καθυπέβαλε τὴν παραίτησίν του, σφοδρῶς κατηγορήσας τοὺς συναδέλφους του. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα αὕτη ἐπίθεσις ἀπέτυχε· διότι ἡ Συνέλευσις, δεχθεῖσα τοῦ ὑπουργοῦ τὴν παραίτησιν, τὸν ἀντικατέστησε διὰ τοῦ τέως ἀρχηγοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς Κορωναίου, ὑποψηφίου τῶν Ὀρεινῶν.

Ἀλλ' ἡ οὕτως ὀριστικῶς ἐν τῇ Συνελεύσει ἡττηθεῖσα μερίς ἐκτὸς τῆς Συνελεύσεως ἦτο πολὺ τῆς ἀντιπάλου ἰσχυροτέρα, καὶ εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ πλεῖστον τοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ στρατοῦ, καθὼς πρὸ πολλοῦ διαθέτουσα τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν δυνάμεών της, καὶ μία σοβαρὰ στρατιωτικὴ στάσις διωργανίσθη καὶ ἐξετελέσθη. Μόλις εἶχεν ἀναλάβει τὸ ὑπουργεῖον ὁ Κορωναῖος, καὶ διεδόθη ἡ εἰδησις ὅτι μία ἰσχυρὰ ληστρικὴ συμμορία, ἡ τοῦ Κυριάκου, καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν χωροφυλάκων, ἐξέφυγε καὶ, καταλαβοῦσα τὴν ὀπισθεν τῶν ἀνακτόρων κειμένην μονὴν τῶν Ἀσωμάτων, ὠχυρώθη ἐντὸς αὐτῆς. Οὐδεὶς ἀπέδωκε κατ' ἀρχὰς πολιτικούς λόγους εἰς τὸ ληστρικὸν κίνημα· ἀλλ' ὅτε τὸ τάγμα τοῦ Λεωτσάκου, διαταχθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ νὰ προσβάλλῃ τοὺς ληστὰς, οὐ μόνον ἡρνήθη, ἀλλ' ἐφάνη καὶ μετ' αὐτῶν συνεννοούμενον, ὁ ὑπουργὸς εὗρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διατάξῃ τὴν σύλληψιν τοῦ διοικητοῦ Λεωτσάκου. Εἰς τὴν φήμην ταύτην τὸ τάγμα, ἀντεκδικούμενον, ἐστασίασε καὶ συνέλαβε δύο ἐκ τῶν ὑπουργῶν, τὸν Καλλιφορνᾶν καὶ τὸν Κουμουνδοῦρον, οἱ ὅποιοι τὴν ἐπαύριον ἀντηλλάγησαν μετὰ τοῦ Λεωτσάκου. Μικρὸν κατόπιν τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Παππαδιαμαντόπουλον πυρο-

βολικόν, ἡ ὑπὸ τὸν Ἀρτ. Μίχου χωροφυλακὴ καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ὑπὸ τὸν Μακρῆν ἀστυνομικὴ δύναμις ἐκηρύχθησαν εἰς κατάστασιν στάσεως, καὶ στίφη ἐξ αὐτῶν ἤρχισαν νὰ περιέρχωνται τὴν πόλιν. « Ζήτω ἡ ἐπανάστασις! κάτω οἱ Ὄθωνισταί! κάτω τὸ ὑπουργεῖον! » ἦτο τὸ σύνθημά των. Κατὰ τῶν ὑπερδισχυλίων στασιαστῶν 500 ἄνδρας μολὶς τακτικοῦ στρατοῦ εἶχε ν' ἀντιτάξῃ ἡ κυβέρνησις· ἀλλ' ὁ Κορωναῖος ἦτο γενναῖος καὶ ἐπίμονος, καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ δεχθῇ τὴν πάλιν. Τὸν ἐνεθάρρυνε μάλιστα ἡ ὑποστήριξις τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἡ ὁποία ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, ἀγανακτήσασα κυρίως διὰ τὴν περίεργον ἀνάμιξιν τοῦ Κυριάκου.

Αἱ πρῶται ἀδελφοκτόνοι σφαῖραι ἐρρίφθησαν περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς 19 Ἰουνίου, καὶ ἐξ αὐτῶν μία ἐφόνευσε τὸν ὑπερασπιζόμενον τὰ ἀνάκτορα ὑπολοχαγὸν Ἀρ. Κανάρην, γενναῖον στρατιώτην, ὃν εὐρὺ ἀνέμενε μέλλον. Περὶ τὰς 10 π. μ. τῇ προσπαθείᾳ διαφόρων πολιτῶν κατωρθώθη βραχυχρόνιος ἀνακωχή, τὴν ὁποίαν διέρρηξαν οἱ τὴν ἐθνικὴν Τράπεζαν φρουροῦντες χωροφύλακες, πυροβολήσαντες τὸν πρὸ αὐτῆς διαβαίνοντα Κορωναῖον. Ἐκτοτε ἡ πάλιν ἀνενεώθη λυσσωδεστέρα, καὶ ἡ πόλις πᾶσα μετεβλήθη εἰς πεδῖον μάχης. Ἡ ἐθνοφυλακὴ ἰδίως, κατέχουσα πάσας τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως δι' ὁδοφραγματῶν, ἠγωνίζετο μετὰ γενναιότητος καὶ πείσματος, καὶ τέλος ἀπέκρουσε σχεδὸν πανταχόθεν τοὺς στερομένους ἱκανῶν ἀρχηγῶν στασιαστὰς. Ἐκατὸν ἴσως θύματα ἔπεσαν κατὰ τὰς 24 ἐκείνας ὥρας, καὶ ἡ αἱματοχυσία ἠπείλει νὰ λάβῃ ἔτι σπουδαιότερας διαστάσεις ἐὰν δὲν ἐπρολάβανεν ἡ φιланθρωπία τῶν πρέσβειων τῶν φίλων δυνάμεων· ἐπιμείναντες οὗτοι εὐτόλμως παρὰ τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν διαμαχομένων μερίδων ἐπέτυχον τριήμερον ἀνακωχήν, ὅπως καταστῇ δυνατὴ συνεδρίασις τις τῆς



Συνελεύσεως καὶ τὰ πράγματα διορθωθῶσιν. Ἡ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ συνελθοῦσα Συνέλευσις ἔλαβε τῷντι τὰ πλέον ἔντονα μέτρα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἐψηφίσθη ἡ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας ταχίστη ἀπομάκρυνσις τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν δύο μερίδων, ἡ κατάργησις τῆς θέσεως τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας καὶ ὁ σχηματισμὸς νέας μικτῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν αὐτὸν πρόεδρον τὸν Ροῦφον (21 Ἰουνίου 1863).

Ἡ νέα κυβέρνησις ἅμα συγκροτηθεῖσα ἔδειξεν ἀξιέπαινον ζῆλον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνελεύσεως. Ὁ ὀρεινὸς στρατὸς τεθείς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Μαμούρη, ἀπεστάλη εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα· ὁ δὲ πεδινὸς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σμόλεντς εἰς Πελοπόννησον, ὅπου πρότινος εἶχον διεγείρει ταραχὰς οἱ Μανιάται, καὶ ἡ Κυπαρισσία ἐν ἐξάψει ἀγρίου κομματισμοῦ εἶχε λεηλατηθῇ. Τῆς πρωτεύουσας δ' ἡ φρούρησις ἀνετέθη εἰς τὴν ἀξίαν τῆς τιμῆς ταύτης ἀναδεχθεῖσαν ἐθνοφυλακὴν.

Αἱ οἰκτραὶ τοῦ Ἰουνίου σκηναὶ, διαδραματισθεῖσαι οὐχὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως, ἡμέρας μέθης καὶ ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως, ἀλλὰ, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ ἤδη ἀποδεχθεὶς (25/6 Ἰουνίου 1863) τὸ στέμμα ἡγεμὼν ἠτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα καὶ ὡς μόνον σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐφήμερον κατὰληψιν περιφρονουμένης ἐξουσίας, διήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν οὐ μόνον τῆς ἐν Εὐρώπῃ κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀθώου καὶ φιλησύχου λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν. Μολυσμέναι ἀπὸ τῶν τριόδων τὸν βόρβορον καὶ τῶν θυμάτων τὸ αἷμα αἱ ἐπιστημότητες τῆς ἐπαναστάσεως ἀπώλεσαν πᾶν γόητρον καὶ ὁ πρὸς τὴν ἀναπτύξασαν τὰ πάθη Συνέλευσιν σεβασμὸς ἐμειώθη. Τὸ ἔθνος, ἀποστρέψαν

τὰ βλέμματα ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἀθλιότητων, ἐστράφη λατρείας πλήρες πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν του καὶ εἰς αὐτὸν παρεχώρησεν ὅλην του τὴν ἀγάπην. Οἱ εἰλικρινεῖς αὐτοῦ λόγοι, δεχομένου τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα, εἶχον ἐγχαραχθῇ εἰς πᾶσαν καρδίαν, καὶ ἐναγωνίως παρηκολούθει ἡ Ἑλλάς τοῦ μονάρχου τῆς τὰ βήματα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ἀνυπόμονος ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν, ἅμα ἐφάνησαν ἐγγίζουσαι περὶ τὸ πέρας αἱ περὶ τοῦ Ἰονίου ζητήματος διαπραγματεύσεις, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταλίπῃ τὴν Δανιμαρκίαν. Πρὶν ὅμως κατευθυνθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθῆκον αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς ἡγεμόνας τῶν εὐεργετίδων τῆς Ἑλλάδος δυνάμεων καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ διὰ ζώσης φωνῆς τὴν εὐμένειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ τελευταῖοι τῆς μεσοβασιλείας μῆνες ἔν καὶ μόνον σπουδαῖον γεγονὸς παρουσιάζουσι, τὴν ὑπὸ τῆς ἐν Κερκύρα συνελθούσης Ἰονίου βουλῆς ψηφισθεῖσαν παμψηφεὶ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1863 ἔνωσιν τῇ Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτῆς ἡ μαρτυρικὴ τῶν Ἰονίων καρτερίᾳ ἐστέφθη, ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάς ἀνεγνωρίσθη τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν συμπάθεια τῶν εὐεργετίδων δυνάμεων ἐξεδηλώθη καὶ αὐθις.

Ἴσως ἤθελεν εἶσθαι ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας καὶ τὸ ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως, δι' οὗ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργείου Μιαούλη κατεδικάσθησαν εἰς δεκαετῇ στέρησιν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ἐὰν μεταγενέστερα συμβάντα καὶ ἰδίως ἡ νῦν στενὴ πολιτικὴ ἔνωσις τῶν καταδικασθέντων καὶ τῶν καταδικασάντων δὲν ἀπεδείκνυεν ὅτι καμμία σταθερὰ πολιτικὴ ἀρχὴ δὲν εἶχεν ὑπαγορεύσει τὴν τολμηρὰν ἐκείνην ἀπόφασιν. Τὸ ψήφισμα τῆς 5 Ὀκτωβρίου δὲν ἦτον, ὡς κατ' ἀρχὰς ἐκρίθη ὑπὸ τῶν θερμοτέρων, ἡ ἐγκαινίασις νέου συστή-



ματος ὑγιoῦς διοικήσεως, καταδικάζοντος καὶ τιμωροῦντος ἀποφάσεως τοῦ ἔθνους τὰ παρὰ τῶν ὑπουργῶν ἐκείνων διαπραχθέντα δι' ὁμοθύμου ἀνομήματα · ἦτον ἀτομικὴ καταφορὰ, ἐξευτελίζουσα ἐχθροὺς προσωπικοὺς, πολιτικὴ φιλαρχία, ἀποκλείουσιν ἐπιφόβους ἀντιπάλους.

### Γ'.

Περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1863 ἐφάνη καταπλέων εἰς Πειραιᾶ ὁ φέρων τὸν βασιλέα Ἑλληνικὸς ἀτμοδρόμων, καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Γεώργιος Α' ἀνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνεκφράστου συγκινήσεως. Τὴν ἐπαύριον δ' ἀμέσως παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ὤμοσε πανδήμως τὸν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ψηφισθέντα ὅρκον, καὶ ἀνέλαβε μετὰ θάρρους τὴν ὑψηλὴν ἀλλὰ καὶ δυσχερῆ ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν τῷ ἀνέθεσεν ἡ βούλησις τῆς προνοίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ἐκλογή.

Πρὸ μηνῶν ἤδη ἡ Συνέλευσις διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ ἔθνος τῶν κινδύνων μιᾶς ἀντιβασιλείας εἶχε κηρύξει ἐνῆλικα τὸν δέκαοκταετῆ ἡγεμόνα · ἀλλὰ φυσικῶς τῷ λόγῳ ὁ νοήμων νεανίας δὲν εἶχε τὴν πεῖραν ἐκείνην, ἥτις ἀπαιτεῖται, ὅπως ἐπιτυχῶς καταβληθῶσι τὰ πρῶτα ἐμπόδια, ὅσα ἐπόμενον ἦτο ν' ἀπαντήσῃ κυβέρνησις διετῇ διαδεχομένη ἀναρχίαν, καὶ ἰδρυθῇ ἐπὶ ἀκραδάντων βάσεων νέα δυναστεία. Ταῦτα ἀναλογισθεῖσα ἡ βασιλικὴ τῆς Δανίας οἰκογένεια καὶ ἰδίως ὁ φιλέλλην βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγον ἐπένθησεν ἡ Ἑλλὰς τὸν πρόωρον θάνατον, ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, ἀναχωροῦντα ἐκ Κοπενάγκης, ὡς σύμβουλον, τὸν κόμητα Σπόν-

νεκ, σπουδαῖον πολιτικὸν ἄνδρα, διευθύναντα ἄλλοτε εὐτυχῶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Ὁ κόμης οὐδένα ἔφερεν ἐπίσημον χαρακτῆρα, οὐδεμίαν νομοθετημένην θέσιν ἔμελλε νὰ κατέχῃ ἐν τῇ συνταγματικῇ μηχανῇ καὶ εἰς οὐδεμίαν μετὰ τῶν ἐκάστοτε κυβερνήσεων νὰ εὕρισκεται συνάφειαν· ἦτον ἀπλοῦς ἰδιώτης, τιμώμενος ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἐμπιστοσύνης, ἐκφράζων ἀτομικὰς γνώμας καὶ καθοδηγῶν διὰ τῆς πείρας του τὴν ἀπειρίαν τοῦ ἡγεμόνος.

Ἄμα ἔπαυσαν αἱ διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ δημοφιλοῦς ἡγεμόνος ἑορταὶ καὶ τοῦ λαοῦ αἱ ἐπευφημίαι, ὁ βασιλεὺς ἐσκέφθη περὶ τῆς μορφώσεως νέας κυβερνήσεως· διότι τὸ ὑποδεχθὲν αὐτὸν ὑπουργεῖον Ρούφου ἐντελῶς προσωρινὸν εἶχε χαρακτῆρα. Ἡ ὑψηλὴ τιμὴ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πρώτου ὑπουργείου ἀνετέθη εἰς τὸν Κ. Βούλγαρην, ὅστις, ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως γινόμενος, ἦτον ὁ ἰσχυρότερος ἀντιπρόσωπος τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, καὶ, τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλφρέδου διενεργήσας, ἐφαίνετο κεκτημένος τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τὰς συμπαθείας. Ὁ ἡγεμὼν ἀφῆκε τὸν κύριον Βούλγαρην ἐντελῶς ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ τὰ ἀπαρτίσαντα τὸ ὑπουργεῖόν του πρόσωπα· τῷ ἐσύστησεν ὅμως νὰ κατορθώσῃ, εἰ δυνατόν, ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἐν αὐτῷ πᾶσαι τῆς Συνελεύσεως αἱ μερίδες· διότι ἔκτοτε εἰς πᾶσαν τῆς βασιλείας ἐνέργειαν προέδρευε πνεῦμα συμφιλίωσεως τῶν διαφόρων ἐπαναστατικῶν φατριῶν πρὸς ἀλλήλας ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν ἐπαναστατῶν συλλήβδην πρὸς τοὺς Ὀθωνιστάς ἀφ' ἐτέρου. Ὁ κύριος Βούλγαρης, πρώτιστον συνταγματικῆς κυβερνήσεως προσὸν θεωρῶν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πρωθυπουργίαν ὡς μίαν ἀρχὴν μεσάζουσαν μεταξὺ βασιλείας καὶ ὑπουργείου θεωρῶν, δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὴν βασιλικὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐσχημάτισε τὸ ὑπουργεῖον ἐκ πρωσώπων ἀτομικῶς εἰς



αὐτὸν ἀφωσιωμένων (1). Ἐπιφυλάξας δι' ἑαυτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ὠνόμασε τὸν Κ. Π. Δεληγιάννην, τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Κ. Α. Σμόλεντς, τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Κ. Δρόσον, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὸν Κ. Ἀθ. Πετσάλην, τῆς δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῶν ναυτικῶν τὸν κύριον Ἀδ. Διαμαντόπουλον.

Τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη λοιπὸν ἔσχεν ἐντελῶς μονομερῇ τὴν καταγωγὴν, καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ἀπήντησεν ἐν τῇ Συνελεύσει πεισματώδη ἀντίστασιν παρὰ τῶν ἀποκλεισθεισῶν φατριῶν, καὶ πᾶσαι συνεννοήθησαν, ὅπως ὀργανίσωσι συστηματικὴν καὶ ἐπίμονον ἀντιπολίτευσιν κατ' αὐτοῦ, δραττόμεναι πάσης εὐκαιρίας. Πρώτην ἀφορμὴν πάλης ταῖς ἐχορήγησε τὸ περίεργον ζήτημα τῶν στρατιωτικῶν τοποθετήσεων.

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ στρατὸς διετέλει εἰς ἄκραν παραλυσίαν· πᾶσα ἱεραρχία εἶχε βαθμηδὸν ἐκλείψει, καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ διεύθυναν παρανόμως τάγματα. Ὁ Κ. Σμόλεντς ἐπελήφθη δραστηρίως τῆς διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων, καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὴν βασιλικὴν ἔγκρισιν διάταγμα περὶ ἐπανόδου τῶν νομίμων βαθμοφόρων ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ταγμάτων, ἀσμένως γενόμενον δεκτόν. Ἀλλ' οἱ ἄκροι ἐπαναστάται δυσμενῶς διέκειντο πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν διορισθέντων προσώπων, γηραιῶν ἀξιωματικῶν, ὧν ἔνιοι μὲν δὲν εἶχον ἀναμιχθῆ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἄλλοι δὲ εἶχον ἀγωνισθῆ κατ' αὐτῆς. Ἄμα λοιπὸν οἱ διορισμοὶ ἐγένοντο γνωστοί, ἀφ' ἐνὸς μὲν περιεκύκλωσαν δι' ἀπαιτήσεων τὸν Κ. Βούλγαρην ἀξιοῦντες καὶ τὰ διατάγματα ν' ἀνακληθῶσιν καὶ ὁ ὑπουργὸς νὰ παυθῇ,

(1) 25 Ὀκτωβρίου 1865.

ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐρράδιούργησαν τὰ σώματα, ὅπως μὴ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς στελλομένους διοικητάς. Δυστυχῶς ὁ Κ. Βούλγαρης δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας· ἐφοβήθη μήπως ἀποξενωθῇ τὰ ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα, καὶ ἐλησμόνησεν ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἀρχηγὸς ταραχώδους ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ πρωθυπουργὸς ἐννόμου βασιλείας. Ἐπροτίμησεν ἀορίστους πεπαλαιωμένους προλήψεις ῥητῶν τοῦ κράτους νόμων, καὶ διὰ νὰ μὴ θυσιάσῃ ὀλίγας ψήφους πληρεξουσίων ἐκλόνισε τὰς συμπαθείας τῶν φιλησύχων τάξεων τοῦ λαοῦ. Μετ' ὀλίγων ἡμερῶν δισταγμοὺς καὶ διαπραγματεύσεις ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Κ. Σμόλεντς ἀπεφασίσθη, καὶ τῇ 17 Δεκεμβρίου τὸν διεδέχθη ὁ Κ. Πετιμεζᾶς. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν ἔμεινεν ἕως ἐδῶ· ὁ Κ. Σμόλεντς, δοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Συνελεύσεως ἐξηγήσεις τινὰς περὶ τῶν συμβάντων, καὶ δισχυρισθεὶς ὅτι τῇ συγκαταθέσει τοῦ ὑπουργοῦ ἔπραξεν ὅ,τι ἔπραξεν, ἐδυσχέρανεν ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ Κ. Βούλγαρη, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν ἐπιθέσεως εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Εἰς ἐπίσης σφοδρὰν συζήτησιν ἔδωκεν ἀφορμὴν τὸ ὑπουργεῖον, ὅτε μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐζήτησε τὴν ἄδειαν τῆς εἰς δίκην εἰσαγωγῆς τοῦ ἀξιωματικοῦ Μαστραπᾶ, προτρέψαντος τηλεγραφικῶς τὸ ἐν Τριπόλει τάγμα νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ διοικητοῦ του. Οἱ φίλοι τοῦ κατηγορουμένου, τὸ Ἐθνικὸν δηλαδὴ Κομητᾶτον, ἀρνούμενοι τὴν ἄδειαν τῆς εἰς δίκην εἰσαγωγῆς, διεκήρυξαν ὅτι ὁ νέος πληρεξούσιος ἐνήργησεν ἐν γνώσει τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Μόλις εἶχε καταπραῦνθῇ ἡ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν ἐντύπωσις, καὶ ἄλλα ἐγεννήθησαν σκάνδαλα. Ὁ υἱὸς τοῦ αὐλάρχου Σούτσου, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια προσεβλήθη ἐν τινι φύλλῳ τοῦ Φωτὸς, ἐξήσκησε κατὰ τοῦ συντάκτου τῆς ἐφημερίδος



ταύτης αξιόποινον αὐτοδικίαν. Εἰς τὸ ἀπλούστατον καὶ καθαρῶς ἰδιωτικὸν αὐτὸ γεγονὸς ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς κακοβουλίας διαστάσεις πολιτικοῦ ζητήματος, καὶ ὀχλαγωγία, διοργανισθεῖσα ἐξεπίτηδες, ἐπολιόρκησε τὰ ἀνάκτορα, φωνασκοῦσα κατὰ τῶν συγκροτούντων τὴν αὐλὴν προσώπων. Ἡ ἀστυνομία, παροῦσα εἰς τὰ τελούμενα, ἔμενεν ἀργή καὶ ἀδιάφορος, διὰ τῆς ἀνοχῆς της, ἂν οὐχὶ καὶ διὰ τῆς συνενοχῆς της ἐνθαρρύνουσα τοὺς ταραξίας. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπελήφθη καὶ τοῦ ζητήματος τούτου ζητήσασα τὴν ἐπαύριον τὴν ἀποδοκιμασίαν τῶν γενομένων. Παραδόξως ὅμως οἱ ὑπουργοὶ ἀνέλαβον τὴν κηδεμονίαν τῆς ὀχλαγωγίας καὶ ἀπέκρουσαν τῆς ἀντιπολιτεύσεως τὴν πρότασιν.

Ἐνὶ λόγῳ κυρία ἀρχὴ τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη ὑπῆρξεν ἡ διαιωνίσις τῆς ἐπαναστάσεως· δὲν ἐνόησεν ὅτι πρώτη καὶ μεγίστη ἀνάγκη κοινωνίας, ἀναλαμβάνουσης ἀπὸ τόσον ἰσχυρὸν κλονισμὸν, ἦτον ἡ παντὶ σθένει ἐμπέδωσις τῆς τάξεως, καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἴσως ὅτι ἐκείνας μάλιστα τῶν κυβερνήσεων ἐπιβαρύνει ἡ ὑποχρέωσις αὕτη, ἵναι μᾶλλον ἐπαναστατικὴν ἔχουσι τὴν καταγωγὴν· διότι ἐκεῖναι καὶ εὐκολώτερον ῥυμουλκοῦνται ὑπὸ τῆς ἀταξίας, ὅταν ἀπ' ἀρχῆς δὲν θέσωσι φραγμὸν εἰς τὰς παρεκτροπὰς της. Ὁ Κ. Βούλγαρης δὲν ἔσχεν ἢ τὴν θέλησιν ἢ τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ ἐν Ἑλλάδι ὅ,τι ἔπραξεν ἐν Γαλλίᾳ εἰς ὁμοίας περιστάσεις ὁ Καζιμίρ Περιέ, ὁ μεγαλόνους τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως ἀνὴρ. Ὁ βραχίων του ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ ἐξαγάγῃ τὰ κύματα τῆς φυσικῆς των καίτης, οὐχὶ καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρῃ εἰς αὐτήν. Ὑπῆρξεν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνατροπῆς, οὐχὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀναπλάσεως. Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τῆς διοικήσεως ἔδειξε πάντοτε σχεδὸν πολλὴν δραστηριότητα καὶ ναημοσύνην· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐξέλθῃ

τοῦ κύκλου τῆς φατρίας· καὶ τὰ ὑπουργεῖα καὶ ὁ στρατὸς καὶ ἡ ἀστυνομία αὐτὴ ἐνεπλήσθησαν ὑπὸ ὀργάνων ἀτομικῶς ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν. Τὴν τάσιν του ταύτην κατέδειξε μάλιστα ἡ τῇ 20 Φεβρουαρίου 1864 γενομένη ὑπουργικὴ μεταβολή, εἰσαγαγοῦσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τρία πρόσωπα ἄσημα, ἄγνωστα, διεγείραντα τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸ μειδίαμα τοῦ Πανελληνίου. Ἀντὶ νὰ εὐρύνη τὸν κύκλον τῶν πολιτικῶν του συμπαθειῶν, τὸν περιώρισεν ἔτι μᾶλλον· ἐὰν τὰ πρῶτα τοῦ ὑπουργείου του μέλη ἐξέλεξεν ἐκ τῶν συχναζόντων εἰς τὴν αἴθουσάν του, τὰ τελευταῖα ἔλαβε κατὰ τύχην ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τοὺς προθαλάμους του.

Τοιαῦτα γεγονότα εἶχον προηγηθῇ, ὅτε ἤρχισεν ἐν τῇ Συνελεύσει ἡ συζήτησις τοῦ προϋπολογισμοῦ· ἡ παρασκευάσασα αὐτὸν ἐπιτροπὴ, ἐκ σπουδαίων συγκειμένη προσώπων, δὲν εἶχε μὲν τολμήσει νὰ προβῇ εἰς τὰς ριζικὰς ἐκεῖνας μεταρρυθμίσεις, ἃς ἀπῆτει ἡ κοινὴ γνώμη, ἠλάττωσεν ὅμως ὅπως δῆποτε δι' οἰκονομιῶν περὶ τὰς λεπτομερείας καὶ διὰ καταργήσεως θέσεων πολυτελείας τὰς δαπάνας κατὰ δύο ἑκατομμύρια. Παρὰ πᾶσαν ὅμως προσδοκίαν τὸ ὑπουργεῖον ἀντέστη πεισματιῶς κατὰ πάσης προτεινομένης οἰκονομίας, καὶ διεκήρυξεν ὅτι δὲν δύναται νὰ διοικήσῃ διὰ τοῦ ἐλαττωθέντος προϋπολογισμοῦ. Κατέστη λοιπὸν ὁ προϋπολογισμὸς ὑπουργικὸν ζήτημα. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤρπασε τὸ ἐξόχως δημοτικὸν τοῦτο θέμα, καὶ ἀπεφάσισεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου νὰ συνάψῃ ὀριστικὴν μετὰ τοῦ ὑπουργείου μάχην· μετ' αὐτῆς εἶχον ἤδη συνεννοηθῇ καὶ μετριοπαθέστερά τινα στοιχεῖα· ἰδίως δὲ ὁ Κ. Ζαήμης. Ὡς πρῶτον ζήτημα ἐτέθη εἰς ψηφοφορίαν ἡ κατάργησις μιᾶς θέσεως τμηματάρχου ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ τὸ ζήτημα ἐκερδήθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον



Βούλγαρη, ήττηθὲν, υπέβαλεν αὐθημερόν τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν βασιλέα.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας κυβερνήσεως ἔπρεπε ν' ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἀνατρέψασαν τὸν Κ. Βούλγαρην κοινοβουλευτικὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἀλλ' ὅσῳ ἡ περὶ τὸν Κ. Βούλγαρην μερίς ἦτο συμπεπυκνωμένη, ἕνα ἀρχηγὸν ἀναγνωρίζουσα καὶ εἰς αὐτὸν υπακούουσα τυφλῶς, τόσῳ οἱ ἀντίπαλοί του ἦσαν διηρημένοι, ὥς μόνην ἔχοντες ἐνότητα τὴν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καταφοράν. Πέντε ἑξ κομματάρχαι, ὧν ἕκαστος εἶχε δικαίως ἀξιώσεις ἀρχηγίας, συνήνωσαν τὰς ψήφους των διὰ νὰ ρίψωσιν ἰσχυρὸν πολέμιον· ἀλλ' ἅμα ἡ πτώσις του κατωρθώθη, οὐδεὶς παρεχώρει εἰς τὸν ἄλλον. Ὁ Κανάρης, καίτοι ἀτομικῶς 10 μόλις ἀριθμῶν ψήφους, ἦτον ὁ μόνος, ὑφ' ὃν πᾶσα φιλοδοξία ἠδύνατο νὰ ταχθῇ ἀγογγύστως καὶ νὰ κατορθωθῇ μία ἰσχυρὰ κυβέρνησις. Ὅλοι λοιπὸν ἐκ συμφώνου αὐτὸν υπέδειξαν ὡς κέντρον, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ πρωθυπουργία. Ἀλλὰ πῶς νὰ διανεμηθῶσι τὰ λοιπὰ ὑπουργεῖα; Ὁ Ζαήμης ἐζήτηι δι' ἑαυτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀξιώσεις καὶ ὁ Κουμουνδοῦρος, ὁ τὰς πλείστας ἐν τῇ Συνελεύσει συγκεντρῶν ψήφους. Ὁ Χρηστίδης ἐζήτηι νὰ συμπεριληφθῇ ἐν τῇ κυβερνήσει, καὶ ὁ Κορωνάιος, τοῦ ὁποίου τὸν ὀρμητικὸν χαρακτῆρα ἐφοβεῖτο ὁ Ζαήμης, ἐνθουμούμενος τὸν Ἰούνιον. Τέλος πάντων ὁμῶς δι' ἀμοιβαίων παραχωρήσεων μία συνεννόησις κατορθώθη, καὶ τῇ 5 Μαρτίου τὸ ὑπουργεῖον ἐσχηματίσθη ὡς ἑξῆς·

Κ. Κανάρης, πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυ-  
τικῶν,

Θ. Ζαήμης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν,

Δ. Χρηστίδης ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν,

Π. Κορωναῖος ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν,

Θ. Δελιγιάννης ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν,

Α. Κουμουνδοῦρος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Παιδείας.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον, συγκείμενον ἐκ προσώπων μεγάλης βαρύτητος, ἐχόντων ἰδίαν ἑκάστον ἱστορίαν, ἔτυχε τῆς θερμῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς ἀπανταχοῦ κοινῆς γνώμης. Πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ, ἅμα ὀρκισθέντος, ὑπῆρξεν ἡ ἄμεσος καὶ ἄνευ συζητήσεως παραδοχὴ πασῶν τῶν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τὸν προϋπλογισμὸν ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεισῶν οἰκονομιῶν καὶ ἡ ταχίστη ἐφαρμογὴ αὐτῶν, ἀπαλλάξασα πολλῶν κηφόνων τὸν πτωχὸν φορολογούμενον λαόν.

Ἀμέσως μετέπειτα ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς ἡ κυβέρνησις εἰς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα τῆς Ἑπτανήσου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπροσδοκῆτως περιπλακῇ. Μετὰ τὴν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἄνευ ὄρων ψηφισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἰονίου βουλῆς ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου τὸ ζήτημα ἐθεωρεῖτο πλέον ὥς κατ' οὐσίαν λελυμένον, ὅτε ἐξαίφνης διεδόθη ἐν Ἀθήναις ὅτι ἐν τῇ ἐν Λονδίνῳ περὶ ἄρσεως τῆς προστασίας ὑπογραφείσῃ μεταξὺ τῶν δυνάμεων συνθήκῃ εἶχον εἰσχωρήσει ὅροι τινές, οὐσιωδῶς μειοῦντες τὴν ἀξίαν τῆς εὐεργεσίας· δύο μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ὁ περὶ ἐξουδετερώσεως τῶν Νήσων καὶ ὁ περὶ κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας ἐξήγειρον εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων δικαίαν ἀγανάκτησιν· πραγματικὴν μεγάλην σπουδαιότητα οὐδέτερος τῶν ὄρων τούτων εἶχεν, ἀλλὰ ὑβριστικὴ ὑπῆρχε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ δι' αὐτῶν καθιερουμένη ἀρχή· διὰ τοῦ πρώτου μᾶς ἠρνοῦντο τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιθέσεως, διὰ τοῦ δευτέρου μᾶς ἀφῆρουν τὰ μέσα τῆς ἀμύνης.

Λυπηρὸν εἶναι πῶς ἡ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη δὲν ἔλαβε γνῶσιν τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὸν Ἑλληνισμὸν κινδύνου, πρὶν ἢ



καταστῇ γεγονός τετελεσμένον. Ὅπως δὴποτε ὁμως, ἀφ' οὗ ἅπαζ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο, ἔπραξεν ὁ, τι ἀπ' αὐτῆς ἐξήρτητο ὅπως οἱ ἐπονειδιστότεροι τῶν ὄρων τροποποιηθῶσιν. Οὕτω π. χ. ἡ ἐξουδετέρωσις περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τοὺς Παξούς. Τέλος τῇ 17/29 Μαρτίου ἡ συνθήκη ὑπεγράφη ὀριστικῶς ἐν Λονδίνῳ, καὶ ἡ κυβέρνησις, συμβουλευθεῖσα καὶ ἐπιτροπὴν Ἑπτανησίων, παρσκευάσας τὸν νόμον περὶ ἐκλογῆς τῶν διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἀθηνῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου, ὑπογραφέντα τῇ 14 Ἀπριλίου 1864, καὶ θέσαντα πέρας εἰς τὸ Ἑπτανησιακὸν ζήτημα, ὅπερ βραδύνον τοῦ συντάγματος τὴν ἐπιψήφισιν, διετήρει τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι εἰς μετέωρον κατάστασιν. Ἐπίσης ἀξιωμαθύνοντον ἔργον τοῦ ὑπουργείου Κανάρη εἶναι καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Κ. Βαλτατζῆ περὶ συστάσεως κτηματικῆς τραπεζίης. Ἀπὸ τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῶν ἔργων ἀπέσπασε τὸ ὑπουργεῖον ἡ ἀντιπολίτευσις διὰ τῆς δριμυτάτης ἐπιθέσεως τῆς 6 Ἀπριλίου. Ἀσήμεντός τις ἐπιστολὴ αὐλικοῦ τινος ὑπαλλήλου πρὸς τὸν μητροπολίτην Κερκύρας περὶ τοῦ Ἑπτανησιακοῦ ζητήματος ἔδωκεν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσῃ τὸ ὑπουργεῖον ὅτι δὲν εὐλαβεῖται τὸ σύνταγμα, καὶ ὅτι ἐπιτρέπων εἰς πρόσωπα, μὴ κατέχοντα ἐν τῷ κυβερνητικῷ συστήματι νόμιμον θέσιν, ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κύριος Ἐπ. Δελιγεώργης, ῥήτωρ πεφυστημένος ὀλίγον ἀλλ' εὐγλωττος καὶ τολμηρὸς, ἐκεφαλαίωσε τὰς ἀορίστους ταύτας κατηγορίας, ὀνομάσας ῥητῶς τὸν κόμητα Σπόννεκ, ὡς ἐπιβάλλοντα θέλησιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, καὶ κατέδειξε πόσοι οἱ ἀπὸ τούτου κίνδυνοι. Τὸ ὑπουργεῖον ἀπελογήθη εἰλικρινῶς καὶ πειστικῶς διὰ τοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ Δελιγιάννη καὶ τοῦ Ζαήμη· ἀπέκρουσε τὰς περὶ αὐλικῶν ἐπεμβάσεων φήμας, διε-

κήρυξεν ὅτι ἐνεργεῖ ἐντελῶς, ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρέεστως, καὶ ὅτι φέρει τῶν πράξεών του τὴν εὐθύνην. Ἡ δὲ Συνέλευσις διὰ ψήφων 132 κατὰ 87 ἐδικαίωσε τὸ ὑπουργεῖον, καὶ ἀπέκρουσε τῆς ἀντιπολιτεύσεως τὰς κατηγορίας.

Καὶ ὅμως μετὰ τέσσαρας μόλις ἡμέρας, προκειμένου περὶ ἐκλογῆς προέδρου τῆς Συνελεύσεως, ἡ πλειονοψηφία ἐξέλεξεν ὡς τοιοῦτον τὸν Κ. Δεληγεώργην, αὐτὸν ἐκεῖνον, οὐ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε τοσοῦτον ῥητῶς καταδικάσει τὰς παρακεκινδυνευμένας πολιτικὰς δοξασίας. Τὸ ὑπουργεῖον δὲν εἶχεν μὲν ὑποδείξει ὑποψήφιον, ὅπωςδὴποτε ὅμως τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἄκρας ἀντιπολιτεύσεως ἐξήγησεν ὀρθῶς ὡς δεῖγμα δυσπιστίας τῆς πλειονότητος ἂν εὐχὴ ὡς καθαρὰν κοινοβουλευτικὴν ἦτταν, καὶ καθυπέβαλε τὴν παραίτησίν του εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς ἐδέχθη αὐτὴν, ἀλλὰ δι' ἐπισκέψεώς του εἰς τὸν πενιχρὸν τοῦ Κανάρη οἶκον καὶ δι' αὐτογράφου εὐχαριστηρίου πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἀπεζημίωσε τὴν κυβέρνησιν πλουσίως διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον πτώσιν της.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον συνέστη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ συμβιβαστικοῦ Βάλβη, περιλαμβάνον δευτερεύοντά τινα πρόσωπα, γνωστὰ ἐπὶ μετριοπαθείᾳ μᾶλλον ἢ πολιτικῇ δεινότητι. Τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου τούτου δὲν ἐπεδοκίμασαν οἱ ἀμερόληπτοι. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔρριψε συνταγματικῶς τὸ ὑπουργεῖον, καὶ αὕτῃ ἐδικαιοῦτο νὰ τὸ διαδεχθῇ, καλουμένου ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ της, τοῦ Κ. Βούλγαρη, ἢ τοῦ συγκεντρώσαντος τὰς ψήφους της Κ. Δεληγεώργη. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Βάλβη εἶχε χαρακτῆρα πρόσκαιρον καὶ συμφιλιωτικόν, σχηματισθὲν μόνον ἄχρις οὗ ἔλθωσιν εἰς Ἀθήνας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑπτανήσου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ κωλύσῃ τὸν σχηματισμὸν ὑπουργείου ἀντιπολιτευομένου. Ἐὰν, τῶν πληρεξου-



σίῳ τῆς Ἑπτανήσου ἐρχομένων, ἡ πλειονοψηφία μετεβάλλετο, ἡδύνατο τότε νὰ πέσῃ τὸ ὑπουργεῖον, οὐχὶ ὅμως ἐπὶ τῇ ἀπλῇ τῆς ἐλεύσεώς των προσδοκίᾳ νὰ κωλυθῇ ὁ σχηματισμός του.

Τὸ βραχυχρόνιον ὑπουργεῖον Βάλβη ὀλίγα σπουδαῖα ἔργα ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ πράξῃ · ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐνώσεως, γενομένη τῇ 21 Μαΐου διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῶν νήσων ὑπὸ τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων, εἶναι ἡ ἐπισημοτέρα ἐξ αὐτῶν. Ὀλίγον μετέπειτα ἐνηργήθησαν αἱ ἐκλογαὶ τῶν πληρεξουσίων, καὶ ὑπὸ τὴν ἔμφρονα ἐπίβλεψιν τοῦ ἐκτάκτου ἐπιτρόπου τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἑπτανήσῳ Θ. Ζαήμη τὸ μέγα αὐτὸ γεγονὸς ἐτελέσθη πανηγυρικῶς καὶ ἡσύχως. Ἐν Κερκύρᾳ μόνον, ὅπου φλογερὰ πάθη εἶχον ἐκραγῇ ἔνεκα τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἐσχημάτισαν ἰδιαίτερον συνδυασμὸν ἐκ χωρικῶν πληρεξουσίων, καὶ ἀπέκλεισεν ὅλως διόλου τῆς συνελεύσεως τοὺς ὑποψηφίους τῆς πόλεως, ἐν οἷς πολλοὶ ὑπῆρχον ἄξιοι λόγου ἄνδρες.

Ἔτεραι πράξεις τοῦ ὑπουργείου Βάλβη εἰσὶν οἱ πολυάριθμοι στρατιωτικοὶ προβιασμοὶ, οἱ ὅποιοι γενικῶς κατεκρίθησαν, ὡς ἐπιβαρύναντες ἔτι μᾶλλον τὸν ἤδη λειποψυχοῦντα προϋπολογισμὸν, καὶ καταστήσαντες τοὺς ἀξιωματικούς διπλασίους τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἡ εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐπὶ στάσει καὶ ἄλλαις ἀταξίαις κατηγορουμένους στρατιωτικούς ἀπονεμηθεῖσα ἀμνηστεία, τὴν ὁποίαν ὑπηγόρευσε κοινῶς ἀνεγνωρισμένη ἀνάγκη.

Τῇ 19 Ἰουλίου οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου ἀφίχθησαν εἰς Ἀθήνας, καὶ, ἐξελέγξαντες κατ' ἰδίαν τὰς ἐκλογάς των, συνηνώθησαν μετὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς ἐπιλοίπου Ἑλλάδος. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐλευσιν αὐτῶν ὁ Κανάρης προσεκλήθη καὶ αὐθις νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον · ὁ ναύαρχος δικαίως ἢ

ἀδίκως ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς ἀποτυχίας τοῦ πρώτου ὑπουργείου του ἐθεώρει τὴν ἔλλειψιν ἐνότητος μεταξὺ τῶν μελῶν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε τὴν δευτέραν φοράν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ μόνου τοῦ Κουμουνδούρου, σκεφθεὶς ὅτι ψήφων δὲν ὑπῆρχεν ὅση ἄλλοτε ἀνάγκη· διότι οἱ 84 πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου εἶχον πανδήμως διακηρύξει ὅτι ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ὑποστηρίξωσι πᾶσαν τιμίαν καὶ φίλην τῆς τάξεως κυβέρνησιν· αὕτη δὲ ἡ ἰσχυρὰ ἐπικουρία, προστιθεμένη εἰς τοὺς πολυαρίθμους τοῦ Κουμουνδούρου φίλους, ἔκλινε τὴν πλάστιγγα πρὸς αὐτόν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἀπόφασις τοῦ Κανάρη, ἀπολύτως ἐξεταζομένη, ἦτον ὀρθή· τὸ ὅλως ὅμως ἔκτακτον τῆς ἐποχῆς ἀπῆτει κυβέρνησιν γενικὴν, ἀντιπροσωπεύουσαν τὰς διαφόρους τῆς Συνελεύσεως ἀποχρώσεις, οὐχὶ κυβέρνησιν μιᾶς ὁποίας δήποτε φατρίας. Ἦδη ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ συζήτησις τοῦ συντάγματος, ἀπὸ τοῦ ἔμφρονος ἢ πλημμελοῦς καταρτισμοῦ τοῦ ὁποίου ἐζηρτῶντο κατὰ μέγα μέρος αἱ μέλλουσαι τοῦ ἔθνους τύχαι, καὶ ὁ θεμελιώδης χάρτης δὲν ἔπρεπε νὰ ψηφισθῇ ἐν μέσῳ φανατικῆς συγκρούσεως φατριῶν, ὑπὸ ἐπιρροὴν στιγμιαίων παραφορῶν καὶ παθῶν. Μία κυβέρνησις οὐδετέρα, εὐχαριστοῦσα πάντας ἢ τοῦλάχιστον μηδὲνα δυσαρεστοῦσα, ἦτον ἡ μόνη δυναμένη ν' ἀναλάβῃ καὶ νὰ περαιώσῃ τὸ σοβαρὸν αὐτὸ ἔργον, ἐν εὐρυτάτῳ πνεύματι ἀμεροληψίας, χωρὶς νὰ δώσῃ εἰς τὰς συζητήσεις ἐμπαθῆ χαρακτῆρα, λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν τοῦ αἰθρίου ἐθνικοῦ μέλλοντος μόνον, οὐχὶ τοῦ τεθολωμένου παρόντος. Μεταγενέστερα γεγονότα ἀπέδειξαν ἐναργῶς ὅτι λελανθασμένως ὑπελόγισαν οἱ ἐπὶ τῶν ἰδίων μόνον δυνάμεων βασισθέντες τότε καὶ κολακευθέντες νὰ περαιώσωσιν εἰρηνικῶς καὶ ἀθορύβως τὴν περὶ τοῦ πολιτεύματος συζήτησιν. Ἐθραύσθησαν ταχέως ἀπέναντι πεισματῶδους



φατριαστικῆς ἀντιστάσεως, εἶδον ναυαγούσας καὶ παρεξηγουμένας τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν προσπαθείας, καὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν ἀνεύθυνον βασιλείαν, νὰ δανεισθῶσι τὰ κεφάλαιά της, καὶ νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ ὀνόματός της.

Τὸ ὑπουργεῖον Κανάρη ἐσχηματίσθη τῇ 27 Ἰουλίου ὡς ἑξῆς· Κανάρης πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν,

Α. Κουμουνδοῦρος τῶν Ἐσωτερικῶν,

Σ. Σωτηρόπουλος τῶν Οἰκονομικῶν,

Θ. Δελιγιάννης τῶν Ἐξωτερικῶν,

Α. Καρνάλης τῶν Στρατιωτικῶν,

Α. Λόντος τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῆς Παιδείας.

Τὸ ὑπουργεῖον, ἅμα σχηματισθὲν, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ μετρήσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐν τῇ Συνελεύσει, καὶ ὡς ζήτημα ὑπουργικὸν ἐθεώρησε τὴν συμπεσοῦσαν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου. Οἱ Ἑπτανήσιοι τὸ ὑπεστήριζαν παμψηφεὶ, καὶ ἐνίκησε, τοῦ ὑπουργικοῦ ὑποψηφίου Μεσσηνέζη λαβόντος ψήφους 182 ἀπέναντι τοῦ Δεληγεώργη, λαβόντος ψήφους 140. Ἡ ἥττα παρώξυνε τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις δὲν ἐδίστασε νὰ διαδώσῃ ὅτι ἡ αὐλὴ παρενέβη φανατικῶς καὶ παρανόμως, ὅπως κατορθωθῇ ἡ ὑπουργικὴ πλειονοψηφία· εἰς μάλιστα πληρεξούσιος, ὁ κύριος Εὐθύμιος Πλαστήρας, πρῶην εἰρηνοδίκης Κραθάρων, ἀπετόλμησε δι' ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα νὰ τῷ μεταβιβάσῃ διὰ λίαν ἀπρεποῦς ὕφους τὰς διαδόσεις τῶν καφενείων. Ἡ κυβέρνησις, ὑπέρμετρον ἴσως ἐπιδεικνύουσα ζῆλον, ἔφερε τὸ ζήτημα εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ ἐπέτυχε σχεδὸν παμψηφεὶ τὴν ἔντονον ἀποδοκιμασίαν τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀφελοῦς Πλαστήρα.

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἤρχισεν ἡ συζήτησις τοῦ πολιτεύματος. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἀμέσως συνεδριάσεων οἱ φρόνιμοι πο-

λίται εἶδον μετὰ φόβου ὅποιον τρόπον συζητήσεως παρεδέχθη ἡ Συνέλευσις. Ὀφείλοντες ἐντὸς στενῶν νὰ περιορισθῶμεν ὀρίων, δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος· ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν μόνον ὅτι ἰο περίπου ἡμέρας συνεζήτουν λυσσῶδῶς περὶ τῶν δύο πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, τῶν ἀφορώντων τὴν Ἐκκλησίαν, τῶν δύο ἀπλουστέρων ἴσως ἄρθρων αὐτοῦ! Θόρυβος, φανατισμὸς, σύγχυσις ἐχαρακτήριζον πᾶσαν συνεδρίασιν. Τροπολογίαι ἄπειροι, ἡ μία τῆς ἄλλης ἀτοπωτέρα, ὑπεβάλλοντο, καὶ ἀτελεύτητοι συζητήσεις ἐλάμβανον χώραν ἐπὶ ἐκάστης ἐξ αὐτῶν· πρὸς δεῖνωσιν δὲ τοῦ κακοῦ ἤρχισε βαθμηδὸν ν' ἀναπτύσσεται καὶ λανθάνουσά τις διαμάχη μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου, εἰς οὓς ἀπεδίδετο ἡ ὑποστήριξις τοῦ ὑπουργείου, καὶ τῶν πληρεξουσίων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἡ ὁποία ἔδωκεν ἀργότερα ἀφορμὴν εἰς τὴν πρότασιν περὶ τῆς ἀμέσου καὶ τελείας ἀφομοιώσεως τῆς διοικήσεως τῶν Ἰονίων νήσων πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος· ἡ πρότασις αὕτη προσέβαλεν ἀδίκως καὶ σκληρῶς τὰ συμφέροντα τῆς ἐνωθείσης χώρας, καὶ ἐξήγειρε τῶν Ἰονίων τὴν λύσσαν, ἀφορμὴν δοῦσα εἰς ἀγόνους καὶ μακρὰς συζητήσεις.

Ἐν γένει κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ πολιτεύματος ἐξεδηλώθη πνεῦμα ἀκράτου φιλελευθεριασμοῦ· δικαίως ἢ ἀδίκως ὡς αἰτία τῶν δεινῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς συνταγματικῆς ἀποτυχίας ἐθεωρεῖτο ἡ δολίευσις τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν, ἐφ' ἣ κατηγορεῖτο ὁ ἔκπτωτος ἡγεμὼν, καὶ πρώτιστον καθῆκον αὐτῶν ὑπέλαβον οἱ ἀντιπρόσωποι τὸ νὰ περιφρουρήσωσιν αὐτὰς ἐν τῷ μέλλοντι δι' ὅτι πλείστων ἐγγυήσεων· τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιριάζεσθαι ἐχορηγήθη ἀπόλυτον εἰς τοὺς πολίτας· ὁ τύπος, τοῦ ὁποίου τὸν περιορισμὸν, ὡς πρὸς τὴν κατ' ἰδιωτῶν ἀκολασίαν μάλιστα, ἐπεζήτει ἡ δημοσία ἠθικὴ, ἡλευ-



θερώθη πάσης ἐπιτηρήσεως· ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, μετατοπίζουσα τὰς βάσεις τῆς συνταγματικῆς μηχανῆς ὀλοτελῶς, καθιερώθη καὶ αὖθις, καὶ, τὸ πάντων σπουδαιότερον, ἡ γερουσία καταργήθη, διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας· τὸν τελευταῖον νεωτερισμὸν πρὸ πάντων πολλοὶ δὲν εἶδον ἄνευ φόβου. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἔλλειψις προνομιούχου, ἐξεχούσης κοινωνικῆς τάξεως, δικαιουμένης ν' ἀπαιτῇ ἰδίαν ἀντιπροσώπευσιν, ἀφ' ἐνὸς, καὶ λόγοι σπουδαίας χρηματικῆς οἰκονομίας ἀφ' ἑτέρου συνηγόρουν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς γερουσίας· ὑπὸ ἄλλην ὁμῶς ἔποψιν ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, τὸ σῶμα ἐκεῖνο πάντοτε σχεδὸν ἐν τῷ παρελθόντι εἶχεν ἀντιπροσωπεύσει τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἔθνους πιστότερον ἢ αἱ νόθοι καὶ πειθήνιαι βουλαι, καὶ ἡ διατήρησίς του ἦτο μία ἐγγύησις διὰ τὸ μέλλον. Εἴθε ὁ ἐπιὼν χρόνος ν' ἀποδείξῃ τὴν Ἑλλάδα ὥριμον διὰ τοὺς τολμηροὺς αὐτοὺς νεωτερισμούς!

Ὡς εἵπομεν ὁμῶς καὶ ἀνωτέρω, λυπηρὰ πρὸ πάντων ἦσαν οὐχὶ τὰ πράγματα, ὅσα ἐψήφισεν ἡ Συνέλευσις, ἀλλ' ἡ βραδύτης καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ τὰ ἐψήφισεν. Ἡ πρώτη περὶ τοῦ Συντάγματος συζήτησις ἔλαβε χώραν τῇ 29 Ἰουλίου καὶ τῇ 8 Ὀκτωβρίου, δηλαδή μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας μόλις εἶχον ψηφισθῇ 73 ἐκ τῶν 107 ἄρθρων αὐτοῦ. Καὶ διὰ τίνος τρόπου εἶχον ψηφισθῇ! ἐν μέσῳ θλιβερῶν ἐρίδων, ἀξιοθρηνήτου ἐμπαθείας, τῶν συνεδριάσεων πολλάκις διακοπτομένων ὑπὸ σκανδαλωδῶν σκηνῶν! ἐνίοτε οἱ ἡττώμενοι εἰς ζήτημά τι ἀπεχώρουν προτροπάδην, καὶ καθίστων ἀδύνατον τὴν ψηφοφορίαν. Καὶ ἐν τούτοις ὁ λαὸς ἐδυσφόρει, ἡ ὑπηρεσία παρέλυεν, ὁ τόπος ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθῇ, νὰ ἡσυχάσῃ, νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸν παροξυσμόν.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἔπεισε τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἐπικαλεσθῇ

τοῦ ἡγεμόνος τὴν συνδρομὴν. Τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ὀκτωβρίου ἐν μέσῳ γενικῆς καταπλήξεως ὁ πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἀνέγνωσεν αὐστηρὸν βασιλικὸν διάγγελμα, καταδεικνύον τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν, μεμφόμενον τὴν βραδύτητα τῆς ἐπιψήφισεως τοῦ Συντάγματος, καὶ ὀρίζον δεκαήμερον διάστημα, ὅπως ἐντὸς αὐτοῦ ψηφισθῇ καὶ τὸ ὑπολοιπόμενον μέρος τοῦ Συντάγματος, καὶ ὁ περὶ ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν νόμος. Συγχρόνως δὲ ἐζήτει ὁ ἡγεμὼν νὰ καθιερωθῇ ἐν τῷ πολιτεύματι καὶ ἡ σύστασις Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Εὐκόλως ἐννοεῖται πόσῃ διήγειρε τὴν ὀργὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως τὸ γεγονὸς αὐτό· διὰ νὰ ἔχῃ τὰς χεῖρας ἐλευθέρας, ἐθεώρησε τὸ διάγγελμα ὡς καθαρὸν ὑπουργικὸν ἔργον καὶ ἐπέπεσε μανιώδης κατὰ τοῦ ὑπουργείου τοῦ διαγγέλματος. Εὐτυχῶς ἡ φρόνησις δὲν ἐγκατέλιπε τὴν πλειονότητα τῆς Συνελεύσεως καὶ ἀπεφάσισε νὰ εἰσακούσῃ τὴν βασιλικὴν ἐπιθυμίαν. Ἐπανελάβε καὶ πάλιν τὴν συζήτησιν ὑπὸ ἐντελῶς διάφορον πνεῦμα καὶ τῇ 17 Ὀκτωβρίου τὸ Σύνταγμα εὗρέθη περαιωμένον ἐντελῶς, γενομένου δεκτοῦ δι' ἀσθενοῦς πλειονοψηφίας καὶ τοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Κατ' ἀρχὴν ἡ χρησιμότης τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητος· τὰ Ἑλληνικὰ ὑπουργεῖα, ἐφήμερα καὶ πολυάσχολα, ἀτελῶς καὶ ἐπιπολαίως παρασκευάζοντα τοὺς νόμους, καθιστῶσιν ἀπαραίτητον ἐν σῶμα ἐξ ἀνδρῶν ἐμπειρῶν, περὶ τὴν παρασκευὴν τῶν νομοθετημάτων εἰδικῶς ἀσχολούμενον. Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾗτον ὅμως τὴν περὶ τοιαύτης προτάσεως πρωτοβουλίαν νὰ μὴ ἀνελάμβανεν ἡ κυβέρνησις ἀμέσως.

Ὁ βασιλεὺς, λαβὼν τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος, παρέδεχθη αὐτὸ ἐν συνόλῳ, ἐπενεγκὼν μόνον μικράς τινας παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰσηκούσθησαν· ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ'



ἐκείνης πάντες ἐθεώρουν τὴν Συνέλευσιν ὡς διαλελυμένην, ὅτε παρ' ἐλπίδα τὸ ὑπουργεῖον νέους τῇ ὑπέβαλε νόμους πρὸς ψήφισιν, ὡς καὶ τὸν προϋπολογισμόν τοῦ 1865. Ἡ ἀντιπολίτευσις, παρωργισμένη διὰ τὸ διάγγελμα, ἤρνηθη νὰ παράσχη αὐτοὺς τοὺς νόμους εἰς τὸ ὑπουργεῖον, καὶ 114 μέλη αὐτῆς, διαμαρτυρηθέντα ἐνυπογράφως ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ἀπεχώρησαν ὁμοῦ τῶν συνεδριάσεων· τὸ ὑπουργεῖον κατ' ἀρχὰς μὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιμείνῃ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, ἀποτελούντων νόμιμον ἀπαρτίαν, ἀλλ' ὅτε εἶδε πόσον παρεξηγεῖτο ἡ ἐπιμονή του, ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν λήξιν τῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς τῇ 16 Νοεμβρίου, ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη πίστιν εἰς τὸ σύνταγμα.

Τὸ μεταξὺ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς συγκαλέσεως τῆς βουλῆς χρονικὸν διάστημα ἐχαρακτηρίσθη διὰ νέας ὑπουργικῆς κρίσεως, ἥτις ἀνεβίβασεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ τὸν κύριον Κουμουνδοῦρον. Τὴν κρίσιν ταύτην ἐγέννησεν ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργείου ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Κανάρη ἡ ἐπίμονος ἐπιθυμία ν' ἀποσυρθῇ τῆς διευθύνσεως τῶν κοινῶν ἀφ' ἐτέρου. Ὁ κύριος Κουμουνδοῦρος, ἅμα ἀναλαβὼν τοῦ ὑπουργείου τὴν διεύθυνσιν, ἐνόησεν ὅτι τὰ συγκροτοῦντα αὐτὸ πρόσωπα δὲν ἀνταπεκρίνοντο ἐντελῶς εἰς τῶν περιστάσεων τὴν σοβαρότητα, ἀφοῦ μάλιστα ἀπεσύρθη καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Κ. Δ. Βουδούρη προσκαίρως ἀντικατασταθεὶς Θ. Δελιγιάννης. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταβάλλῃ τὸ προσωπικὸν τοῦ ὑπουργείου· οἱ Ἑπτανήσιοι Βράϊλας Ἀρμένης καὶ Λομβάρδος κατέλαβον τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας, ὁ Κ. Βουδούρης μετετέθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, καὶ ὁ Κ. Λυκ. Κρεστενίτης ἐδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ ὑπουργεῖον ἐγένετο οὕτως ἰσχυ-

ρότερον, καὶ ὁ δραστήριος πρωθυπουργὸς ἠδυνήθη πλέον ἄνευ φόβου ν' ἀσχοληθῇ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν πρώτων βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ἀληθῆ ἐποχὴν κρίσεως διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀντίπαλοί του διετείνοντο ὅτι διάθεσιν ἔχει νὰ νοθεύσῃ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ καταλίπῃ τὸ ἐνεργητικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀφ' οὗ ἐξαρτᾶται πᾶσα ἡ διοίκησις, καὶ μετέβη οἰκειοθελῶς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν· εἰς δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐκάλεσε τὸν πρώην βουλευτὴν Ἀνδρέαν Χατζῆ Ἀναργύρου, ἄνδρα ἔντιμον καὶ ἀμερόληπτον.

Ὀλίγον πρὶν τῆς ὑπουργικῆς κρίσεως τὸ ὑπουργεῖον προέβη καὶ εἰς τὸν διορισμὸν τῶν συμβούλων τῆς ἐπικρατείας. Τοῦ προσωπικοῦ σχεδὸν σύμπαντος ἡ ἐκλογὴ ἐπεδοκιμάσθη· κατεκρίθη ὅμως ἡ ἐπίσπευσις τοῦ καταρτισμοῦ σώματος, ὅπερ, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ σχηματισμοῦ του, εἶχεν ἐγείρει μεγάλην κατακραυγὴν καὶ εἶχε παράσχει σύνθημα εἰς τὴν δημοκοπίαν.

Πολὺ ἐπησχόλησε τὸ ὑπουργεῖον καὶ ὁ προσωρινὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἑπτανήσου, εἰς τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ προβῇ διὰ διαταγμάτων, ἐν ἐλλείψει κοινοβουλευτικοῦ σώματος, ἐξεγείρων διὰ τούτου νέας καὶ πάλιν κατακραυγὰς. Δι' αὐτῶν ἡ Ἑπτάνησος διηρέθη εἰς 4 νομούς· ἡ δὲ Κέρκυρα εἰς 2 ἐκλογικὰς περιφερείας, ὅπως ἐν τῇ βουλῇ ἀντιπροσωπευθῶσι καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως καὶ τὰ συμφέροντα τῶν χωρίων.

Ἐν μέσῳ τοιούτων ἐργασιῶν ἐπῆλθεν ἡ δεκάτη τετάρτη Μαΐου, ἡ πρὸς ἑναρξιν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ὀρισθεῖσα ἡμέρα. Πρὸς τὴν ἡμέραν ταύτην ἠτένιζον πάντες περιδεεῖς· διότι, οὕτως εἰπεῖν, κατ' αὐτὴν ἔμελλε νὰ δικασθῇ ἡ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάστασις καὶ νὰ φανῇ, ἐὰν ἦτον ἐξέγερσις λαοῦ ἀναξιοπαθοῦντος ὑπὸ ἀθλίαν διοίκησιν ἢ συνεννόησις ἀτάκτων



στοιχείων κατὰ μιᾶς βασιλείας, ἥτις ἐγένετο θῦμα αὐτῶν. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐνηργήθησαν αἱ ἐκλογαὶ ὑπῆρξεν ἀληθῆς θρίαμβος διὰ τὸ τόσον συκοφαντηθὲν ἐπ' ἐσχάτων ἔθνος. Καὶ λαὸς καὶ κυβέρνησις ἐσεβάσθησαν ἀλλήλους, καὶ ἡ τάξις συνεβάδισε μετὰ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ στρατὸς δὲν ἐφάνη σχεδὸν οὐδαμοῦ, ἀναπληρωθεὶς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ὑπὸ τῆς ἐθνοφυλακῆς· οἱ ὑπάλληλοι ἐσταύρωσαν τὰς χεῖρας· καὶ ὅμως πανταχοῦ ἡ ἡσυχία διετηρήθη, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς ἐνηργήθη ἀκωλύτως. Ὀλίγαι συγκρούσεις, ἔργον καθαρῶς τῶν διαπληκτιζομένων φατριῶν, δὲν δύνανται ν' ἀμαυρώσωσι τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν. Ἐὰν κρίνῃ τις ἐν γένει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, παρατηρεῖ ὅτι πανταχοῦ σχεδὸν ἄνθρωποι νέοι, ἄγνωστοι, ὑπεσκέλισαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔτρεμεν ἡ ἐκπεσοῦσα δυναστεία, θεωροῦσα ἀκατάβλητον τὴν ἐπιρροήν των. Ὁ ἄγνωστος δημοσιογράφος Σακελλαριάδης ἐν Γορτυνίᾳ ἐπροτιμήθη τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη· εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Κ. Καλλιφορνᾶς, φημιζόμενος ὡς πανίσχυρος, μόλις ἐξελέχθη, ἐλαττωθεὶς κατὰ 1,000 ψήφους περίπου τοῦ πρώτης φορὰν ἀναμιγνυομένου εἰς τὰ ἐκλογικὰ υἱοῦ τοῦ Μακρυγιάννη. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐξελέχθησαν σχεδὸν πάντες ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τῇ 10 Ὀκτωβρίου εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν φίλων τῆς βασιλείας· ἀπ' ἐναντίας δὲ δύο ὑπουργοὶ, ὁ Κ. Ἀνάργυρος καὶ ὁ Κ. Βουδούρης, πρᾶγμα πρωτάκουστον ἐν Ἑλλάδι, ἀπέτυχον ὁλοτελῶς.

Ἐναρξίς τῆς βουλῆς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῇ 28 Μαΐου, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης κυρίως τὸ κράτος εἰσῆλθεν αὖθις εἰς ἐντελῶς νόμιμον κατάστασιν. Ὁ τριετὴς σάλος, παραβλάψας βεβαίως τὰ ὑλικά τοῦ τόπου συμφέροντα, ἀφῆκε παρελθὼν πολυτίμους διὰ τὸ μέλλον ἀποκτήσεις, βασιλέα νέον,

πλήρη καλῆς θελήσεως, ἀγαπῶντα τὸ ἔθνος καὶ λατρευόμενον ὑπ' αὐτοῦ, κράτος αὐξήθην κατὰ τὸ τρίτον, καὶ βουλὴν ἔλευ-  
θέραν, ἀληθῆ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωπον. Πρὸς τὰ μεγάλα ταῦτα  
ἀφορῶν τις ἀποτελέσματα πρέπει νὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς παροδικάς  
τινας ἀσχημίας καὶ, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος τὰς συμβουλὰς  
διδασκόμενος, ν' ἀτενίζῃ μετὰ θάρρους πρὸς τὸ μέλλον.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Ἐν Αἰψίᾳ, Ἰούνιος 1865.

---